

১. ছুৰা : আল-ফাতিহা^(১)
আয়াতঃ ৭ মাক্কী

১. سورة الفاتحة
الآيات : ٧، مكية

পাৰা

১. (আৰম্ভ কৰিছো) পৰম কৰুণাময় পৰম দয়ালু

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

১) এই ছুৰাটোৰ নাম ৰখা হৈছে “আল-ফাতিহা”, কাৰণ, ই কোৰআন মাজীদৰ আৰম্ভণিতে স্থান পাইছে, ইয়াৰ দ্বাৰাই আল-কোৰআনুল আজীমৰ পাতনি হয়। (আল-মুয়াছাৰ) ছুৰা “আল-ফাতিহা” কোৰআন মাজীদৰ সৰ্ব প্ৰথম ছুৰা যিটো পূৰ্ণঙ্গ ছুৰা হিচাপে ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ প্ৰতি অৱতীৰ্ণ হৈছে। (তাবাৰী, কাশ্শাফ) কাৰণ ইয়াৰ আগত পূৰ্ণঙ্গ ছুৰা অৱতীৰ্ণ হোৱা নাছিল।

ছুৰা আল-ফাতিহাৰ কেইবাটাও নাম আছে, ১. ‘ফাতিহাতুল কিতাব’ কোৰআনৰ চাবি-কাঠি। ২. ‘উম্মুল কিতাব’ আৰবী ভাষাত ‘উম্ম’ কোৱা হয় কেন্দ্ৰীয় মৰ্যদাসম্পন্ন বস্তুক। ইমাম বুখাৰীয়ে কিতাবত তফছীৰৰ আৰম্ভণিতে লিখিছেঃ ইয়াৰ নাম ‘উম্মুল কিতাব’ এই বাবেই কোৱা হৈছে যে, কোৰআন লিখোতে আৰু পঢ়োতে ই-য়েই প্ৰথম, আৰু ছালাতৰ কেৰাআততো ইয়াক প্ৰথমে পাঠ কৰা হয়। ৩. ‘ছুৰাতুচ ছালাত’ বা ছালাতৰ ছুৰা। যিহেতু সকলো ছালাতৰ সকলো ৰাকাআততেই ইয়াক পাঠ কৰা হয় সেই বাবেই এই নামেৰে নামাকৰণ কৰা হৈছে। ৪. ‘আচ-ছাবউল মাছানী’ বাৰে বাৰে পাঠ কৰা সাতটা আয়াত। কাৰণ ছুৰা আল-ফাতিহাৰ সাতটা আয়াত আছে আৰু প্ৰত্যেক ছালাতৰ প্ৰত্যেক ৰাকাআততেই ইয়াক পাঠ কৰা হয়। (আল-মুয়াছাৰ, তফছীৰ ইবনে কাছীৰ, আল-ইতকান, আত-তফছীৰ আচ-ছাহীহ)

আয়াত সংখ্যাঃ এই বিষয়ে কাৰো দ্বিমত নাই যে, ছুৰা ফাতিহাত মুঠ সাতটা আয়াত আছে। এই বাবেই হাদীছত ইয়াক সাতটা পুনৰাবৃত্তিমূলক আয়াতৰ ছুৰা (আচ-ছাবউল মাছানী) বুলি কোৱা হৈছে। (বুখাৰীঃ ৪৭০৩) কোৰআনতো ইয়াক এই নামেৰে উল্লেখ কৰা হৈছে। (ছুৰা আল-হিজৰঃ ৮৭) কিন্তু বিছমিল্লাহ সম্পৰ্কে মতানৈক্য আছে যে, বিছমিল্লাহিৰ ৰহমানিৰ ৰাহীম এই ছুৰাৰ আয়াত হয় নে নহয়? এই বিষয়ে ক’ব পাৰি যে, কোনো কোনো ছাহাবীয়ে ইয়াক ছুৰা ফাতিহাৰ আয়াত বুলি গণ্য কৰিছে। আনহাতে আন কিছুমান ছাহাবীৰ মতে এইটো ছুৰা ফাতিহাৰ অংশ নহয়। কিন্তু মদীনা মুনাওৰাত সংৰক্ষিত কোৰআনত ইয়াক ছুৰা ফাতিহাৰ অংশ হিচাপে গণ্য কৰা হৈছে। আৰু যিসকলে ইয়াক ছুৰা ফাতিহাৰ আয়াত বুলি গণ্য নকৰে তেওঁলোকৰ মতে صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ পৰ্যন্ত এটা আয়াত আৰু غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ লৈকে আন এটা আয়াত। (বাগভী)

অৱতীৰ্ণ কালঃ সঠিক আৰু গ্ৰহণযোগ্য মত হৈছে যে, ছুৰা আল-ফাতিহা মক্কাত অৱতীৰ্ণ। কাৰণ ছুৰা আল-হিজৰ সৰ্বসন্মতভাৱে মক্কী। ইয়াৰ ৮৭ নং আয়াতত কোৱা হৈছেঃ “আমি তোমাক সাতটা পুনৰাবৃত্তিমূলক আয়াত আৰু কোৰআনুল আজীম প্ৰদান কৰিছো”। ইয়াত সাতটা পুনৰাবৃত্তিমূলক আয়াতেই হৈছে ছুৰা আল-ফাতিহা। (বাগভী)

মাক্কী আৰু মাদানীঃ কোৰআন মাজীদৰ গোটেই ছুৰাসমূহক অৱতীৰ্ণ কাল হিচাপে ভাগ কৰা হৈছে। মক্কী বুলি সেই ছুৰাক কোৱা হয় যিটো হিজৰতৰ আগত অৱতীৰ্ণ হৈছে। যদিও সেই ছুৰা মক্কাতেই অৱতীৰ্ণ হওঁক অথবা তাৰ আশে পাশে আন কোনোবা ঠাইত। আৰু মাদানী বুলি সেই ছুৰাক কোৱা হয় যিটো হিজৰতৰ পিছত অৱতীৰ্ণ হৈছে। যদিও সেই ছুৰা মদীনাত অৱতীৰ্ণ হওঁক অথবা তাৰ আশে-পাশে কোনো ঠাইত নাইবা দুৰৱৰ্তী আন কোনো ঠাইত। আনকি মক্কা আৰু তাৰ আশে-পাশে অৱতীৰ্ণ হলেও সেইটো মাদানী ছুৰা বুলি কোৱা হয়।

ছুৰা ফাতিহাৰ ফজিলতঃ ছুৰা ফাতিহাৰ ফজিলত সম্পৰ্কে অসংখ্য হাদীছ বৰ্ণিত হৈছে। যেনে হাদীছে কুদছিত আহিছে, ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ ‘মোৰ আৰু মোৰ বান্দাৰ মাজত ছালাতক দুভাগত বিভক্ত কৰি দিছো, আৰু বান্দাৰ বাবে সেইটোৱে আছে যিটো সি বিচাৰে’।

আল্লাহৰ নামত(*)।

বান্দাই যেতিয়া কয় **الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ** তেতিয়া আল্লাহ তাআলাই কয়, ‘মোৰ বান্দাই মোৰ প্ৰশংসা কৰিছে’। আৰু যেতিয়া সি কয়, **الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** তেতিয়া আল্লাহ তাআলাই কয়, ‘মোৰ বান্দাই মোৰ গুণ গাই আছে’। আৰু যেতিয়া সি কয়, **مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ** তেতিয়া আল্লাহ তাআলাই কয়, ‘মোৰ বান্দাই মোক সন্মানেৰে ভূষিত কৰিছে’। আৰু যেতিয়া সি কয়, **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** তেতিয়া আল্লাহ তাআলাই কয়, ‘এইটো মোৰ আৰু মোৰ বান্দাৰ মাজত, আৰু বান্দাৰ বাবে সেইটোৱে আছে যিটো সি বিচাৰে’। আৰু যেতিয়া সি কয় **أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ . صِرَاطَ الَّذِينَ** তেতিয়া আল্লাহ তাআলাই কয়, ‘এইটো কেৱল মোৰ বান্দাৰ বাবে, আৰু বান্দাৰ বাবে সেইটোৱে আছে যিটো সি বিচাৰে’। (মুছলিম ৩৯৫) আন এটা বৰ্ণনাত আহিছে। ৰাছুলুল্লাহ চাৰুল্লাহ আল্লাইহি অছাল্লামে কৈছে: ‘আল্লাহ তাআলা ছুৰা ফতিহাৰ দৰে কোনো ছুৰা তাওৰাত আৰু ইঞ্জিলতো অৱতীৰ্ণ কৰা নাই। আৰু সেইটো হৈছে, বাৰে বাৰে পাঠ কৰা পূনৰাবৃত্তিমূলক সাতটা আয়াত, যিটো আল্লাহ আৰু বান্দাৰ মাজত দুভাগত বিভক্ত’। (নাছায়ী ৯১৩, তিৰমিজী ৩১২৫) এতেকে এই ছুৰাৰ ফজিলত সম্পৰ্কে বৰ্ণিত হোৱা গোটেই হাদীছ পৰ্যালোচনা কৰিলে বুজা যায় যে, এই ছুৰাটো আটাইতকৈ মহান ছুৰা।

এই ছুৰাটোৰ ধৰণ আৰু গাঁথনি প্ৰাৰ্থনামূলক। মানুহে আল্লাহৰ ওচৰত কেনেকৈ প্ৰাৰ্থনা কৰিব আৰু সেই প্ৰাৰ্থনাৰ নিয়ম আৰু প্ৰণালী কেনেকুৱা হোৱা উচিত, আল্লাহৰ সন্মুখত মানুহৰ প্ৰকৃত স্থান ক’ত, আৰু মানুহৰ আকীদা বিশ্বাস কেনেকুৱা হোৱা উচিত, ইয়াৰ বাবে বিশুদ্ধ দীন কোনটো হ’ব পাৰে, এই পৃথিৱীৰ অসংখ্য পথৰ মাজত হিদায়তৰ পথ বা আল্লাহৰ সন্তোষ লাভৰ পথ কোনটো, আৰু কেনেকুৱা পথ অবলম্বন কৰিলে তেওঁৰ অভিশাপ নাযিল হয়, এই গোটেইবোৰ কথা এই ছুৰাৰ দ্বাৰা বিশ্ব মানৱৰ সন্মুখত দাঙি ধৰা হৈছে। আল্লাহৰ বিশেষ পৰিচয় আৰু গুণাৱলীৰ অনিবাৰ্য পৰিণতি হিচাপে কিয়ামত-বিচাৰৰ দিন আৰু বিছালত ও নবুওৱাতৰ উল্লেখ কৰা হৈছে। এইবোৰ কথা সন্মুখত ৰাখি এই ছুৰাক কোৰআনৰ ভূমিকা বুলি ক’ব পাৰি। আন কথাত ক’ব পাৰি যে, গোটেই কোৰআন এই সৰু ছুৰাটোৰে বিস্তাৰিত ব্যাখ্যা।

*) কোৰআনে কাৰীম তিলাৱাত কৰাৰ আগত বিছমিল্লাহ পঢ়ি আল্লাহ তাআলাৰ সহায় বিচৰা হয়। “আল্লাহ” শব্দটো আল্লাহ তাআলাৰ নিজা বিশেষ নাম। আল্লাহৰ বাহিৰে আন কাৰো বাবে এই নাম ব্যৱহাৰ কৰা বৈধ নহয়। আল্লাহ শব্দৰ অৰ্থ (المعبود بحق دون سواه) অৰ্থাৎ তেওঁৰ বাহিৰে আন কোনোৱেই ইবাদতৰ উপযুক্ত নহয়।

(মুয়াছাৰ)

ৰহমান আৰু ৰাহীম আল্লাহৰ গুণবাচক নাম। ‘ৰহম’ শব্দৰ অৰ্থ হৈছে: দয়া, অনুগ্রহ। এই ৰহম ধাতুৰ পৰাই গঠিত হৈছে ‘ৰহমান’ আৰু ‘ৰাহীম’। ৰহমান শব্দটো আল্লাহ তাআলাৰ এনে এটা গুণবাচক নাম যিটো আন কাৰো বাবে ব্যৱহাৰ কৰা বৈধ নহয়। (তাবাৰী) আনহাতে ‘ৰাহীম’ শব্দটো আল্লাহৰ গুণ হোৱাৰ লগতে আনৰো গুণ হ’ব পাৰে। কিন্তু আল্লাহৰ গুণ আৰু সৃষ্টিজগতৰ আন কাৰো গুণ কেতিয়াও এক হ’ব নোৱাৰে। ইয়াত একে ঠাইতে দুটা গুণবাচক নাম উল্লেখ কৰাৰ বিশেষ তাৎপৰ্য আছে। কোনো কোনো তফছীৰবিদৰ মতে, ‘ৰহমান’ যাৰ দয়া, অনুগ্রহ সৰ্বসাধাৰণ, সকলো সৃষ্টিজগতৰ বাবে সমান। আৰু ‘ৰাহীম’ কেৱল মুমিন সকলৰ বাবে বিশেষ। (মুয়াছাৰ) পৃথিৱীৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ ৰহমান (তেওঁৰ অনুগ্রহ সকলো সৃষ্টিজগতৰ বাবে সমান) আৰু আখিৰাতৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ ৰাহীম (তেওঁৰ অনুগ্রহ কেৱল মুমিন সকলৰ বাবে বিশেষ) (বাগভী)

২. সকলো ধৰণৰ হামদ^(২) (প্ৰশংসা) |
বিশ্বজগতৰ^(২) ৰব^(৩) আল্লাহৰ বাবে,

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾

১) আৰবী ভাষাত ‘হামদ’ শব্দৰ অৰ্থ নিৰ্মল আৰু সন্ত্ৰমপূৰ্ণ প্ৰশংসা। গুণ আৰু ছিফাত সাধাৰণতে দুই ধৰণৰ হয়। ভাল বা বেয়া। কিন্তু হামদ শব্দটো কেৱলমাত্ৰ ভাল গুণ প্ৰকাশ কৰে। অৰ্থাৎ বিশ্বজগতত যি আছে আৰু যিমানখিনি ভাল, সৌন্দৰ্য, পূৰ্ণতা, মাহাত্ম্য দান আৰু অনুগ্রহ আছে সেইটো য’তেই আৰু যিকোনো ৰূপে বা যিকোনো অৱস্থাতেই নাথাকক কয়, সেই আটাইবোৰেই কেৱল আল্লাহৰ বাবে নিৰ্দিষ্ট, কেৱল তেৱেই ইয়াৰ উপযুক্ত। কাৰণ সকলো বস্তুৰ সৃষ্টিকৰ্তা তেৱেই আৰু তেওঁৰ সকলো সৃষ্টি অতি সুন্দৰ। তেওঁৰ সৃষ্টি, লালন-পালন আৰু সংৰক্ষণ-প্ৰবৃদ্ধি সাধনৰ সৌন্দৰ্য তুলনাহীন। ইয়াৰ ফলত মানৱ মনত জাগি উঠা ইচ্ছামূলক প্ৰশংসাক হামদ বুলি কোৱা হয়।

আয়াতত কোৱা হৈছেঃ ‘সকলো ধৰণৰ হামদ’ ইয়াৰ দ্বাৰা এক ডাঙৰ সত্যৰ পিনে ইঙ্গিত কৰা হৈছে। পৃথিৱীৰ যতেই বা যিকোনো বস্তুতেই সৌন্দৰ্য, ভাল প্ৰশংসাৰ যোগ্য গুণ বা শ্ৰেষ্ঠত্ব বৈশিষ্ট পৰিলক্ষিত হয়, সেয়া কেৱল আল্লাহৰ পিনেই প্ৰত্যাহৰ্তন কৰে। কাৰণ সেইটো তাৰ নিজস্ব সম্পদ বা গৌৰৱৰ বস্তু নহয়। সেইটো আল্লাহৰ নিৰঙ্কুশ দান, যিজনে নিজ কুদৰতত সকলো সৃষ্টিকে সৃষ্টি কৰিছে। প্ৰকৃততে তেৱেই হৈছে সকলো সৌন্দৰ্যৰ মূল উৎস। সেয়ে ভাল বেয়া সকলো অৱস্থাতেই কেৱল আল্লাহৰেই প্ৰশংসা কৰিব লাগে। ৰাছুলুল্লাহ চাৰুল্লাহ আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ যদি কোনোবাই বেয়া পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হয় তেতিয়াও যেন সি কয় الحمد لله على كل حال অৰ্থাৎ সকলো অৱস্থাতেই যাৱতীয় প্ৰশংসা কেৱল আল্লাহৰ বাবে। (ইবনে মাজাহ ৩৮০৩)

২) ‘আলামীন’ ‘আলম’ শব্দৰ বহু বচন। আলামীন বোলাতে কি বুজায়, যদিও ইয়াত ইয়াৰ ব্যাখ্যা কৰা হোৱা নাই, কিন্তু আন এক আয়াতত সেইটো স্পষ্ট কৰা হৈছে। আয়াতটো হৈছে, قَالَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ ফিৰআউনে ক’লেঃ ৰাৰুল আলামীন কি? (মুছাই) ক’লে, যিজন আকাশমণ্ডল আৰু পৃথিৱী লগতে এই দুটাৰ মাজত যি আছে সেই সকলোৰে ৰব। (ছুৰা শুৰাৰাঃ ২৩-২৪) এতেকে বুজা গ’ল, আকাশ আৰু পৃথিৱীৰ মাজৰ সকলো বস্তুৰ সমষ্টিক আলামীন কোৱা হয়। এই দুয়োৰ মাজত অসংখ্য আলম (জগত) আছে, যেনে মানৱ জগত, পশু জগত, উদ্ভিদ জগত ইত্যাদি। মানৱ বুদ্ধি সেই সম্পৰ্কে সঠিক ধাৰণা কৰাটো কোনো মতেই সক্ষম নহয়। (কুৰতুবী, ফাতহুল ক্বাদীৰ)

৩) ৰব শব্দৰ অসমীয়া অৰ্থ কৰা হয়, প্ৰভু, প্ৰতিপালক। কিন্তু কোৰআনত ইয়াৰ প্ৰয়োগ দেখিলে গম পোৱা যায় যে, ইয়াৰ মাজত বহুতো অৰ্থ নিহিত হৈ আছে। যেনে আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى ﴿٢﴾ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى ﴿٣﴾ “তোমাৰ মহান প্ৰতিপালকৰ নামত তছবীহ পাঠ কৰা। যিজনে সৃষ্টি কৰিছে আৰু ভাৰসাম্য স্থাপন কৰিছে। যিজনে সঠিকভাৱে প্ৰত্যেকটো বস্তুৰে পৰিমাণ নিৰ্ধাৰণ কৰিছে আৰু হিদায়ত প্ৰদান কৰিছে”। (ছুৰা আলাঃ১-৩)

৩. যিজন পৰম কৰুণাময়, পৰম দয়ালু(১),
৪. বিচাৰ দিৱসৰ মালিক(২)।
৫. আমি কেৱল তোমাৰেই ইবাদত কৰোঁ, আৰু তোমাৰ ওচৰতেই সাহায্য প্ৰাৰ্থনা কৰোঁ(৩),

الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٣﴾
 مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٤﴾
 إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾

১) ‘ৰহমান’ যাৰ দয়া, অনুগ্রহ সৰ্বসাধাৰণ, সকলো সৃষ্টিজগতৰ বাবে সমান। আৰু ‘ৰাহীম’ কেৱল মুমিন সকলৰ বাবে বিশেষ। ৰহমান আৰু ৰাহীম আল্লাহৰ পৰিত্ৰ নাম। (মুয়াছছাৰ) ৰহমান আৰু ৰাহীম শব্দ দুটাৰ দ্বাৰা মূল আয়াতৰ অৰ্থ এইটো হয় যে, কেৱল আল্লাহ তাআলাই সকলো ধৰণৰ প্ৰশংসাৰ অধিকাৰী, এই বাবে নহয় যে, তেওঁ বিশ্বজগতৰ ৰব, বৰং এই বাবেও যে, তেওঁ ৰহমান আৰু ৰাহীম (পৰম কৰুণাময় আৰু পৰম দয়ালু)। আল্লাহ তাআলাই কৈছে: ‘মোৰ দয়াই সকলো বস্তুকে পৰিবেষ্টন কৰি আছে’। (ছুৰা আৰাফ:১৫৬)

২) আল্লাহ তাআলা এককভাৱে কিয়ামত দিৱসৰ গৰাকী। সেই দিনাই আমলৰ প্ৰতিদান দিয়া হ’ব। এই ছুৰাটো ছালাতৰ প্ৰত্যেক ৰাকাআততে পাঠ কৰাৰ উদ্দেশ্য শেষ দিৱসৰ স্মৰণ আৰু সৎকাম বা নেক আমলৰ প্ৰস্তুতিৰ লগতে গুণাহ আৰু পাপ কামৰ পৰা বিৰত থকা। (মুয়াছছাৰ) বিচাৰৰ দিনৰ প্ৰকৃত ৰূপ সম্পৰ্কে আল্লাহ তাআলাই কৈছে: **‘تُؤْمِنُ بِمَا آذَرْنَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١١﴾ ثُمَّ مَا آذَرْنَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ لَا تَمَلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٣﴾** ‘তুমি জানানে সেই বিচাৰৰ দিনটোনো কি? আকৌ তুমি জানানে সেই বিচাৰৰ দিনটোনো কি? এইটোৱেই সেই দিন, যিদিনা কোনেও কাৰো বাবে একো কৰিব নোৱাৰিব। সেইদিনা (শেষ সিদ্ধান্ত কৰাৰ) ক্ষমতা কেৱল আল্লাহৰ থাকিব’। (ছুৰা ইনফিতাৰ: ১৭-১৯) ইয়াওমুদ্দীন বেলোতে যি বিচাৰৰ দিন, প্ৰতিফল-তথা শাস্তি বা পুৰস্কাৰ প্ৰদানৰ দিন বুজায়, সেইটো আন এক আয়াতৰ অংশ বিশেষত স্পষ্ট কৰা হৈছে: **يَوْمَئِذٍ يُؤْتِيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ** ‘সেই দিনা আল্লাহে সিহঁতক সিহঁতৰ কৰ্মফল পূৰ্ণভাৱে প্ৰদান কৰিব’। (ছুৰা নুৰ: ২৫)

৩) আমি কেৱল তোমাৰেই ইবাদত কৰোঁ আৰু সকলো ক্ষেত্ৰতেই কেৱল তোমাৰ ওচৰতেই সহায় প্ৰাৰ্থনা কৰোঁ। এতেকে তোমাৰ হাততেই সাৰ্বভৌম কৰ্তৃত্ব, আন কোনেও ইয়াৰ অনু পৰিমানো ক্ষমতা নাৰাখে। এই আয়াতে প্ৰমান কৰে যে, বান্দাই ইবাদতৰ যিকোনো প্ৰকাৰ আনৰ বাবে কৰা বৈধ নহয়, যেনে: আনৰ ওচৰত দুআ কৰা, সহায় প্ৰাৰ্থনা কৰা, তাৰ বাবে জন্তু জবেহ কৰা, তাৰাফ কৰা ইত্যাদি। ইয়াৰ মাজতে নিহিত আছে গাইৰুল্লাহৰ লগত সম্পৰ্কিত বেমাৰৰ প্ৰতিকাৰ আৰু ৰিয়া, আশ্চৰ্য আৰু গৌৰৱ অহংকাৰৰ ঔষধ। (মুয়াছছাৰ)

৬. আমাক সৰল পথৰ হিদায়ত দিয়া(১),
৭. তেওঁলোকৰ পথ, যিসকলক তুমি নিয়ামত
(অনুগ্রহ) প্রদান কৰিছা, যিসকলৰ ওপৰত
তোমাৰ ক্রোধ অহা নাই আৰু যিসকল পথভ্ৰষ্টও
নহয়(২)।

أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ
عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٧﴾

১) মৰম চেনেহ আৰু কৰুণা ও কল্যাণ কামনাসহ কাৰোবাক মঙ্গলময় পথ দেখুৱাই দিয়া আৰু লক্ষ্য স্থানত পোঁছাই দিয়াৰ আৰবী পৰিভাষাত হিদায়ত বুলি কোৱা হয়। হিদায়ত শব্দটোৰ দুটা অৰ্থ। এটা হৈছে, পথ প্রদৰ্শন কৰোৱা আনটো হৈছে লক্ষ্য স্থানত পোঁছাই দিয়া। য'ত এই শব্দৰ পিছত দুটা object থাকিব তাত ىٰ নাথাকিব, আৰু তেতিয়া ইয়াৰ অৰ্থ হ'ব, লক্ষ্য স্থানত পোঁছাই দিয়া। যেনে আল্লাহ তাআলাই কৈছে: إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَا كُنَّ اللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ “তুমি যাক ইচ্ছা কৰা সংপথত আনিব নোৱাৰা, বৰং আল্লাহে যাক ইচ্ছা তাকেই সংপথত আনে”। (ছুৰা কাচাচঃ ৫৬) এই আয়াতত হিদায়ত শব্দৰ পিছত ىٰ ব্যৱহাৰ হোৱা নাই কাৰণে লক্ষ্য স্থানত পোঁছাই দিয়া অৰ্থ প্রকাশ কৰিছে আৰু লক্ষ্য স্থানত পোঁছাই দিয়া ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ ক্ষমতাৰ বাহিৰত বুলি জনাই দিছে। আনহাতে পথ প্রদৰ্শন কৰা ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ ক্ষমতাৰ অন্তৰ্ভুক্ত। সেয়ে য'ত এই শব্দৰ পিছত ىٰ ব্যৱহাৰ হ'ব তাত ইয়াৰ অৰ্থ হ'ব পথ প্রদৰ্শন। আল্লাহ তাআলাই কৈছে: وَإِنَّكَ لَتَهْدِي وَإِنَّكَ لَتَهْدِي “নিশ্চয় তুমি সঠিক সৰল পথ প্রদৰ্শন কৰা” (ছুৰা আশ-শুৰাঃ ৫২) কিন্তু লক্ষ্যস্থানত পোঁছাই দিয়াৰ দায়িত্ব কেৱলমাত্ৰ আল্লাহৰ বাবেই নিৰ্দিষ্ট। সেয়ে তেওঁ কৈছে: وَلَهَدِيْنَهُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا “অৱশ্যই আমি সিহঁতক সুপথ দেখুৱালোহেঁতেন”। (ছুৰা নিছাঃ ৬৮) ছুৰা আল-ফাতিহাৰ এই আয়াতত হিদায়ত শব্দৰ পিছত ىٰ ব্যৱহাৰ হোৱা নাই সেয়ে ইয়াৰ অৰ্থ হ'ব সহজ সৰল সুদৃঢ় লক্ষ্য স্থানলৈ পৰিচালনা কৰা। আৰু ইয়াত এইটোৱেই উদ্দেশ্য, কিয়নো কেৱল পথৰ সন্ধান পালেই যে সেই পথ পোৱা যাব আৰু তাত পৰিচালিত হৈ লক্ষ্য স্থান পোৱা যাব এইটো নিশ্চিত নহয়। এতেকে আল্লাহৰ তৌফিক বাঞ্ছনীয়। আল্লাহ তাআলাই কৈছে: وَعَلَى اللَّهِ قُضْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَايِزٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْتُكُمْ أَجْمَعِينَ “সৰল পথ প্রদৰ্শনৰ দায়িত্ব কেৱল আল্লাহৰ, যিহেতু বহুতো বক্ৰ পথো আছে। তেওঁ ইচ্ছা কৰিলে তোমালোক সকলোকে সংপথত পৰিচালিত কৰিলেহেঁতেন”। (ছুৰা নাহলঃ ৯)

“আচ-ছিৰাতুল মুছতাকীম” ছিৰাত শব্দৰ অৰ্থ হৈছে, বাট বা পথ। আৰু মুছতাকীম শব্দৰ অৰ্থ হৈছে, সৰল, পোন। সেয়ে ছিৰাতে মুছতাকীম হৈছে, এনে পথ যিটো একেবাৰে পোন, সৰল, প্রশস্ত আৰু সুগম; যিটোৱে বাটৰুৱাক লক্ষ্য স্থানলৈ পোঁছাই দিয়ে। যি পথেৰে লক্ষ্যস্থল একেবাৰে নিকটৱৰ্তী আৰু আকাংক্ষিত মঞ্জিল পোৱাৰ এইটোৱেই একমাত্ৰ পথ, ইয়াৰ বাহিৰে আন কোনো পথ নাই। কোৰআনত ইয়াৰ বৰ্ণনা হৈছে: وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَدًا صِرَاطَ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٦﴾ “নিশ্চয় আল্লাহ মোৰো বৰ, তোমালোকৰো বৰ, এতেকে তোমালোকে তেওঁৰেই ইবাদত কৰা। এইটোৱেই হৈছে ছিৰাতে মুছতাকীম (সৰল সঠিক পথ)”।

কোনো কোনো তফছীৰবিদৰ মতে ছিৰাতে মুছতাকীম বুলি ইছলামক বুজোৱা হৈছে আকৌ কাৰোবাৰ মতে ইয়াৰ দ্বাৰা কোৰআনক বুজোৱা হৈছে। (আত-তফছীৰচ ছহীহ)

২) “সেই সকল লোকৰ পথ (ত পৰিচালিত কৰা) যিসকলক তুমি নিয়ামত প্রদান কৰিছা”। তেওঁলোকৰ কথা আল্লাহে ছুৰা নিছাত বৰ্ণনা কৰিছে: وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ

“যিয়ে আল্লাহ আৰু ৰাছুলৰ আনুগত্য কৰিব সি, নবী, সত্যনিষ্ঠ, শহীদ আৰু সৎকৰ্মপৰায়ণ লোকসকলৰ সঙ্গী হ’ব যিসকলৰ ওপৰত আল্লাহে অনুগ্রহ কৰিছে, আৰু তেওঁলোক কিমান উত্তম সঙ্গী”। (ছুৰা নিছাঃ ৬৯)

আৰু আমাক সিহঁতৰ পথত পৰিচালিত নকৰিবা যিসকলৰ ওপৰত তোমাৰ ক্ৰোধ অৱতীৰ্ণ হৈছে। যিসকলে সত্য বুজি পোৱাৰ পিছতো তাৰ ওপৰত আমল কৰা নাছিল। সিহঁত হৈছে ইয়াহুদী আৰু সিহঁতৰ সদৃশ লোকসকল। আৰু পথভ্ৰষ্ট লোকৰ পথতো আমাক পৰিচালিত নকৰিবা। সিহঁত হৈছে খ্ৰীষ্টান আৰু সিহঁতৰ অনুসৰী লোকসকল। (ইবনে কাছীৰ, মুয়াছছাৰ)

দৰাচলতে এই ছুৰাতোত দুআ কৰাৰ পদ্ধতি শিকোৱা হৈছে। যিসকলে ছুৰা ফাতিহা অৰ্থ বুজি পাঠ কৰাৰ পিছত অন্তৰৰ পৰা দুআ কৰিব, আল্লাহে তাৰ দুআ কবুল কৰিব। হাদীছত আহিছে, ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ

إِذَا قَالَ الْإِمَامُ غَيْرَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ فَقُولُوا : آمِينَ ; فَمَنْ وَافَقَ قَوْلَهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

“যেতিয়া ইমামে কয়, ‘গাইৰিল মাগদ্বি আলাইহিম অলাদ্ব দ্বল্লীন’ তেতিয়া তোমালোকে আমীন কোৱা। কাৰণ যাৰ কথাটো ফিৰিস্তাসকলৰ কথা অনুযায়ী হ’ব তাৰ আগৰ গুণাহ ক্ষমা কৰি দিয়া হ’ব। (বুখাৰী ৭৮২,

মুছলিম ৪০৯) আন এক বৰ্ণনাত আহিছেঃ

وإذا قال غير المغضوب عليهم ولا الضالين فقولوا آمين يجبكم الله

“যেতিয়া ইমামে কয়, ‘গাইৰিল মাগদ্বি আলাইহিম অলাদ্ব দ্বল্লীন’ তেতিয়া তোমালোকে আমীন কোৱা। আল্লাহে তোমালোকৰ দুআ কবুল কৰিব”। (মুছলিম ৪০৪) ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে আৰু কৈছেঃ

مَا حَسَدْتُمْ الْيَهُودَ عَلَى شَيْءٍ مَا حَسَدْتُمْ عَلَى السَّلَامِ وَالنَّامِينَ

“ইয়াহুদীসকলে তোমালোকৰ ছালাম আৰু আমীন কোৱাত ঘিমান হিংসা কৰে এনে হিংসা আন কোনো বিষয়ত নকৰে”। (ইবনে মাজাহ ৮৫৬)

ছুৰা ফাতিহা তিলাৱাত কৰাৰ পিছত আমীন কোৱা মুছতাহাব। ইয়াৰ অৰ্থ হৈছে আল্লাহ তুমি কবুল কৰা। আৰু উলামাসকল এই কথাত একমত যে, আমীন ছুৰা ফাতিহাৰ আয়াত নহয়। সেয়ে ইয়াক ছুৰাৰ ফাতিহাৰ লগত লিখা নহয়। (মুয়াছছাৰ)

২. ছুৰা আল-বাক্বাৰাহ^(২)
আয়াতঃ ২৮৬, মাদানী

سورة البقرة . ٢
الآيات : ٢٨٦ ، مدنية

(আৰম্ভ কৰিছো) পৰম কৰুণাময় পৰম দয়ালু
আল্লাহৰ নামত

১. আলিফ-লাম-মীম^(৩)।

২. এইখন সেই কিতাব^(৪); য'ত কোনো
সন্দেহ নাই, মুত্তাকীসকলৰ^(৫) বাবে হিদায়ত।

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الم ﴿١﴾

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

^{১)} ছুৰা আল-বাক্বাৰাহ ফজিলতঃ

(ক) ছুৰাটো আটাইতকৈ ডাঙৰ ছুৰা।

(খ) ছুৰাটো আটাইতকৈ বেছি আহকাম বা বিধি-বিধান সমৃদ্ধ। (ইবনে কাছীৰ)

(গ) ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ ‘তোমালোকে নিজৰ ঘৰখনক কবৰস্থানত পৰিণত নকৰিবা। নিশ্চয় চয়তান সেই ঘৰৰ পৰা পলায়ন কৰে, যি ঘৰত ছুৰা আল বাক্বাৰাহ তিলাৰাত কৰা হয়’। (মুছলিম ৭৮০) আন এক বৰ্ণনাত আছে, ‘যি ঘৰত ছুৰা আল-বাক্বাৰাহ তিলাৰাত কৰা হয় সেই ঘৰত চয়তান প্ৰৱেশ নকৰে’। (মুছনাদে আহমদ ২/২৮৪)

(ঘ) ছুৰা আল-বাক্বাৰাহ তিলাৰাত কৰিলে তাত ফিৰিস্তাসকলে উজ্জ্বল হৈ অৱতৰণ কৰে। এই বিষয়ে বিভিন্ন ছহীহ হাদীছ বৰ্ণনা হৈছে। (বুখাৰী ৫০১৮ মুছলিম ৭৯৬)

(ঙ) ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ ‘যি ব্যক্তি ৰাতি শুৱাৰ সময়ত ছুৰা বাক্বাৰাহ শেষৰ দুই আয়াত তিলাৰাত কৰে তাৰ বাবে সেইটোৱে যথেষ্ট’। (বুখাৰী ৫০০৯)

(চ) যি সকল ছাহাবায় কেৰামে ছুৰা আল-বাক্বাৰাহ জানিছিল ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে তেওঁলোকক নেতৃত্বৰ যোগ্যতাসম্পন্ন বুলি ভাবিছিল আৰু তেওঁলোকক যুদ্ধত আমিৰ নিযুক্তি দিছিল। (তিৰমিজী ২৮৭৬ ছহীহ ইবনে খুযাইমা ৩/৫ হাদীছ নং ১৫০৯, মুস্তাদৰাক হাকিম ১/৬১১ হাদীছ নং ১৬২২)

^{২)} আলিফ-লাম-মীমঃ এই আখৰসমূহ আৰু ইয়াৰ দৰে আখৰসমূহ যিবোৰ কিছুমান ছুৰাৰ আৰম্ভণিতেই উল্লেখ আছে সেইবোৰক হৰুফে মুকাত্বাত বোলা হয়। ঊনত্রিশটা ছুৰাৰ প্ৰাৰম্ভত এই ধৰণৰ হৰুফে মুকাত্বাত ব্যৱহাৰ হৈছে। এইবোৰে কোৰআনৰ অলৌকিকতাৰ সংকেত বহন কৰে। ইয়াৰ দ্বাৰা মুশ্বৰিকীন সকলক চেলেঞ্জ কৰা হৈছে। যদিও মুশ্বৰিকীনে আৰব ভাষাগতভাৱে সাহিত্যিক আছিল কিন্তু এই চেলেঞ্জ গ্ৰহণ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা নাই। (মুয়াছাৰ)

উল্লেখ্য যে, হৰুফে মুকাত্বাতৰ ৰহস্য, প্ৰকৃত মাহাত্ম্য আৰু সঠিক অৰ্থ কেৱল আল্লাহে জানে।

^{৩)} এই খনেই সেই মহান কোৰআন য'ত কোনো সন্দেহ নাই যে, ই আল্লাহৰ তৰফৰ পৰা অৱতীৰ্ণ। ইয়াৰ সুস্পষ্টতাৰ কাৰণে ইয়াত সন্দেহ কৰাৰ কোনো অৱকাশ নাই। ইয়াৰ দ্বাৰা মুত্তাকীসকলে উপকাৰী জ্ঞান আৰু নেক আমল অৰ্জন কৰে। আৰু তেওঁলোকেই আল্লাহক ভয় কৰে আৰু তেওঁৰ বিধি-বিধান পালন কৰে। (মুয়াছাৰ)

^{৪)} ‘মুত্তাকীন’ শব্দটো মুত্তাকীৰ বহু বচন। ‘মুত্তাকী’ শব্দৰ মূল ধাতু তাক্বৱা। তাক্বৱা হৈছে, নিৰাপদ থকা, নিৰাপত্তা বিধান কৰা। চৰিয়তৰ পৰিভাষাত তাক্বৱা কোৱা হয়, বান্দাই যাতে আল্লাহৰ অসন্তুষ্টি আৰু শাস্তিৰ পৰা ৰক্ষাৰ বাবে নিৰাপত্তাৰ ব্যৱস্থা কৰে। এতেকে এই নিৰাপত্তাৰ ব্যৱস্থা কৰিবলৈ হ’লে আল্লাহৰ নিৰ্দেশক পূৰ্ণভাৱে পালন কৰিব

৩. যিসকলে গায়েবৰ(১) প্ৰতি ঈমান পোষণ কৰে(২), ছালাত কায়ম কৰে(৩) আৰু আমি

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ

লাগিব, আৰু তেওঁৰ নিষেধকৃত বস্তুসমূহ পূৰ্ণভাৱে ত্যাগ কৰিব লাগিব। আৰু মুত্তাকী হৈছে, যিয়ে আল্লাহৰ আদেশক পূৰ্ণভাৱে মানি লৈ তেওঁৰ নিষেধকৃত বস্তুৰ পৰা সম্পূৰ্ণৰূপে আঁতৰত থাকে আৰু তেওঁ অসন্তুষ্টি আৰু শাস্তিৰ পৰা ৰক্ষা পোৱাৰ বাবে ব্যৱস্থা কৰে। (ইবনে কাছীৰ)

ইবনে আব্বাছ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুমা এই আয়াতৰ তফছীৰত কৈছেঃ এই কোৰআন তেওঁলোকৰ বাবে হিদায়ত যিসকলে হিদায়ত চিনি পোৱাৰ পিছত সেইটো গ্ৰহণ নকৰাৰ শাস্তিৰ ভয়ত সদায় কম্পমান। আৰু সিহঁতে আল্লাহৰ তৰফৰ পৰা যি অৱতীৰ্ণ হৈছে তাৰ দ্বাৰা ৰহমত আৰু কৰুণাৰ আশাবাদী। (আত-তাফছীৰুচ ছহীহ, তাফছীৰ ইবনে কাছীৰ)

১) গাইব শব্দৰ অৰ্থ হৈছে, এনেকুৱা বস্তু যিটো বাহ্যিকভাৱে মানুহৰ জ্ঞানৰ বাহিৰত বা যিটো মানুহে পঞ্চ-ইন্দ্ৰিয়ৰ দ্বাৰা অনুভৱ কৰিব নোৱাৰে। ফলত সেই সম্পৰ্কে জ্ঞানো লাভ কৰিব নোৱাৰে। কোৰআনত গাইব শব্দৰ দ্বাৰা সেইসমূহ বিষয়ক বুজাইছে যিবোৰৰ সংবাদ ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে দিছে কিন্তু সেইবোৰৰ বিষয়ে মানুহে নিজ বুদ্ধিবলেৰে বা ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ্য অভিজ্ঞতাৰ দ্বাৰা জ্ঞান লাভ কৰিবলৈ সম্পূৰ্ণ অক্ষম আছিল। ইয়াত গাইব শব্দৰ দ্বাৰা ঈমানৰ সংক্ষিপ্ত বৰ্ণনা দিয়া হৈছে। যাৰ মাজত আছে আল্লাহৰ অস্তিত্ব, ছিফাত বা গুণাৱলী আৰু তাকদীৰ বা ভাগ্য সম্পৰ্কীয় বিষয়সমূহ, জান্নাত-জাহান্নামৰ অৱস্থা, কিয়ামত আৰু কিয়ামতত অনুষ্ঠিত হোৱাৰ ঘটনাসমূহ, ফিৰিস্তাসকল, ঐশী কিতাবসমূহ, পূৰ্বৱৰ্তী সকলো নবী আৰু ৰাছুলৰ বিস্তাৰিত বিষয় ইয়াৰে অন্তৰ্ভুক্ত। (মুয়াছছাৰ)

২) ঈমান শব্দৰ আভিধানিক অৰ্থ হৈছে, কোনো বিষয়ৰ স্বীকৃতি দিয়া। ইছলামী চৰিয়তৰ পৰিভাষাত ঈমান কোৱা হয়, মৌখিকভাৱে স্বীকাৰ কৰা, অন্তৰেৰে বিশ্বাস কৰা আৰু অংগ-প্ৰতংগৰ দ্বাৰা সেইটো বাস্তবায়ন কৰা। পূণ্য কৰিলে ঈমান বৃদ্ধি হয় আৰু পাপ কৰিলে ঈমান হ্রাস পায়। ইয়াত ঈমানৰ তিনিটা দিশ দাঙি ধৰা হৈছে। প্ৰথমঃ অন্তৰেৰে দৃঢ় বিশ্বাস পোষণ কৰা। দ্বিতীয়ঃ মৌখিকভাৱে সেই বিষয়টোৰ স্বীকৃতি দিয়া। তৃতীয়ঃ সেইটো কৰ্মত বাস্তবায়ন কৰা। কেৱল বিশ্বাসৰ নামেই ঈমান নহয়। কিয়নো ইবলিছ, ফিৰআউন আৰু বহু কাফিৰেও মনে মনে বিশ্বাস কৰিছিল। কিন্তু নমনাৰ কাৰণে সিহঁত ঈমান্দাৰৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ'ব পৰা নাছিল। এইদৰে কেৱল মৌখিক স্বীকৃতি দিয়াৰ নামো ঈমান নহয়। কাৰণ মুনাফিকসকলেও মৌখিক স্বীকৃতি দিছিল। বৰং ঈমান হৈছে জনা আৰু মনাৰ নাম। বিশ্বাস কৰা মৌখিক স্বীকৃতি দিয়া আৰু কাৰ্যত পৰিণত কৰা – এই তিনিটা বস্তুৰ সমষ্টিৰ নাম ঈমান। উপৰোক্ত আলোচনাৰ ভিত্তিত ঈমান বিল গাইবৰ অৰ্থ এইটো হয় যে, ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে যি হিদায়ত আৰু শিক্ষা লৈ আহিছিল, সেই সকলোবোৰক আন্তৰিকভাৱে মানি লোৱা। কিন্তু চৰ্ত হৈছে, সেইবোৰ ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ শিক্ষা হিচাপে নিৰ্ভৰযোগ্যভাৱে প্ৰমাণিত হ'ব লাগিব। মুছলিম সকলৰ সংখ্যাগৰিষ্ঠ দলে ঈমানৰ এই সংজ্ঞাই বৰ্ণনা কৰিছে। (ইবনে কাছীৰ)

‘ঈমান বিল গাইব’ সম্পৰ্কে আব্দুল্লাহ বিন মাছউদ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুৰে কৈছেঃ ‘গাইবৰ বিষয়াদিৰ ওপৰত ঈমান পোষণ কৰাতকৈ উত্তম ঈমান আন কাৰো হ'ব নোৱাৰে। তাৰ পিছত তেওঁ এই ছুৰা প্ৰথম পাঁচটা আয়াত তিলাৱাত কৰিলে’। (মুছতাদৰাক হাকিম ২/২৬০)

তেওঁলোকক যি প্ৰদান কৰিছোঁ তাৰ পৰা ব্যয় কৰে^(২)।

৪. আৰু যিসকলে ঈমান আনে তাৰ ওপৰত, যি তোমাৰ প্ৰতি অৱতীৰ্ণ কৰা হৈছে আৰু যি তোমাৰ পূৰ্বে অৱতীৰ্ণ কৰা হৈছিল^(৩) আৰু যিসকলে আখিৰাতৰ প্ৰতি পূৰ্ণ বিশ্বাসী^(৪)।

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمِمَّا أُنزِلَ
مِن قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

১) ছালাত শব্দৰ শাব্দিক অৰ্থ হৈছে প্ৰাৰ্থনা বা দুআ। চৰিয়তৰ পৰিভাষাত ইয়াৰ সংজ্ঞা হৈছে, নিৰ্দিষ্ট সময়ত, কিছুমান নিৰ্দিষ্ট চৰ্ত অনুসৰি কিছুমান দুআ আৰু বিশেষ আৰকানৰ সমষ্টিকে ছালাত বোলা হয়। যিটো আমাৰ সমাজত নামাজ বুলি পৰিচিত। কোৰআনত ছালাতৰ যিমান বাৰ তাগীদ কৰা হৈছে- সাধাৰণতে ইকামত শব্দৰ দ্বাৰাই কৰা হৈছে। ছালাত আদায় কৰাৰ কথা কেৱল এটা বা দুটা ঠাইত কৰা হৈছে। সেয়ে ইকামাতুচ ছালাত (ছালাত প্ৰতিষ্ঠা কৰা)ৰ তাৎপৰ্য অনুধাবন কৰা উচিত।

কোৰআন আৰু ছুন্নাহৰ পৰিভাষাত ইকামাতুচ ছালাতৰ অৰ্থ, নিৰ্ধাৰিত সময় অনুসাৰে যাৱতীয় চৰ্তাৱলী আৰু নিয়মাৱলী ৰক্ষা কৰি ছালাত আদায় কৰা। কেৱল ছালাত আদায় কৰাকে ইকামাতুচ ছালাত কোৱা নহয়। ছালাতৰ যিমান গুণাৱলী, ফলাফল, লাভ আৰু বৰকতৰ কথা কোৰআন হাদীছত বৰ্ণনা কৰা হৈছে, সেই সকলোবোৰ ইকামাতুচ ছালাতৰ লগত সম্পৰ্কযুক্ত। যেনে, কোৰআনত আছে, “নিশ্চয় ছালাত মানুহক যাৱতীয় অশ্লীল আৰু গৰ্হিত কামৰ পৰা বিৰত ৰাখে”। (আল আনকাবুত ৪৫) এতেকে যিসকলে ছালাত আদায় কৰা সত্বেও অশ্লীল কামত লিপ্ত সিহঁতে ছালাত আদায় কৰে কিন্তু প্ৰতিষ্ঠা নকৰে। ইকামত বা প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ ছালাতৰ সকলো ফৰজ-ওৱাজীব, ছুলত, মুছতাহাব পৰিপূৰ্ণভাৱে আদায় কৰা, নিয়মিত পালন কৰা আৰু ইয়াৰ ব্যৱস্থাপনা সুদৃঢ় কৰা সকলো ইয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত। ইয়াৰ বাহিৰে সময়মতে আদায় কৰা। ছালাতৰ ৰুকু, ছাজদা, তিলাৱাত, খুশু, খুজু (বিনয়, নম্ৰতা) ঠিক ৰখাও ইয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত। (ইবনে কাছীৰ)

২) ইয়াত ফৰজ যাকাত, ওৱাজীব চদকা আৰু নফল দান খয়ৰাত ইত্যাদি যিটো আল্লাহৰ ৰাস্তাত ব্যয় কৰা হয়, সেই সকলোকে বুজোৱা হৈছে। (তাবাৰী) কোৰআনত সাধাৰণতে ‘ইনফাক’ শব্দটো নফল দান-খয়ৰাতৰ বাবেই ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। য’ত ফৰজ যাকাতৰ কথা কোৱা হৈছে তাত ‘যাকাত’ শব্দ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে।

৩) মুত্তাকী সকলৰ আৰু কিছুমান ছিফাত ইয়াত বৰ্ণনা কৰা হৈছে। যিসকলে ৰাছুলৰ প্ৰতি অৱতীৰ্ণ হোৱা কোৰআনক বিশ্বাস কৰে আৰু তেওঁৰ হাদীছক বিশ্বাস কৰে লগতে তেখেত চান্নালাহ আল্লাইহি অছান্নামৰ আগত অৱতীৰ্ণ হোৱা সকলো পুথিৰ প্ৰতি বিশ্বাস পোষণ কৰে, যেনে তৌৰাত, ইঞ্জিল ইত্যাদি। (মুয়াচ্ছাৰ)

ৰাছুলুলাহ চান্নালাহ আল্লাইহি অছান্নামৰ যুগত দুই শ্ৰেণীৰ মুমিন, মুত্তাকী আছিল। প্ৰথম শ্ৰেণী যিসকলে আগতে মুশ্বৰিক আছিল পিছত ইছলাম গ্ৰহণ কৰিছিল। দ্বিতীয় শ্ৰেণী যিসকলে আগতে আহলে কিতাব (ইয়াছদী বা খ্ৰিষ্টান) আছিল পিছত ইছলাম গ্ৰহণ কৰিছিল। পূৰ্বৱৰ্তী আয়াতত প্ৰথম শ্ৰেণীৰ বৰ্ণনা আছিল। এই আয়াতত দ্বিতীয় শ্ৰেণীৰ বৰ্ণনা দিয়া হৈছে। হাদীছত আছে, যিসকলে ইছলাম গ্ৰহণ কৰাৰ পূৰ্বে যিকোনো ঐশী কিতাবৰ অনুসাৰী আছিল তেওঁলোক দ্বিগুণ পুণ্যৰ অধিকাৰী হ’ব। (বুখাৰী ৩০১১ মুছলিম ১৫৪)

৪) আৰু তেওঁলোকে আখিৰাতক বিশ্বাস কৰে। মৃত্যুৰ পিছত হিচাপ নিকাচ, দান প্ৰতিদান আৰু ফলাফল হ’ব বুলি বিশ্বাস কৰে। এইবোৰক অন্তৰ্ভুক্ত বিশ্বাস কৰে আৰু মৌখিক ও কাৰ্যত প্ৰকাশ কৰে। বিশেষকৈ শেষ দিৱসক স্মৰণ

৫. তেওঁলোকেই নিজ প্ৰতিপালকৰ নিৰ্দেশিত হিদায়তৰ ওপৰত আছে আৰু তেওঁলোকেই সাফল্য(২)।

أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ ﴿٢﴾

৬. যিসকলে কুফৰী(২) কৰিছে তুমি সিহঁতক সতৰ্ক কৰা বা নকৰা একেই কথা, সিহঁত ঈমান নানিব(২)।

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ
أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢﴾

কৰে, কাৰণ ইয়াৰ প্ৰতি ঈমান পোষণ কৰা, নেকি কৰাৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ উপায় লগতে হাৰাম বস্তুৰ পৰা বিৰত থকা আৰু আত্মশুদ্ধিৰ ডাঙৰ কাৰণ। (মুয়াছছাৰ)

ইয়াত লক্ষণীয় আৰু এটা বিষয় হৈছে, আয়াতৰ শেষত يؤمنون ব্যৱহাৰ নকৰি يوقنون ব্যৱহাৰ কৰিছে। ইয়াকীনৰ অৰ্থ দৃঢ় প্ৰত্যয়। ইয়াৰ দ্বাৰা ইঙ্গিত কৰা হৈছে যে, আখিৰাতৰ প্ৰতি এনেকুৱা দৃঢ় প্ৰত্যয় ৰাখিব লাগিব যে, যি প্ৰত্যয় নিজ চকুৰে দেখা কোনো বস্তু সম্পৰ্কে হয়। এই দৃঢ় প্ৰত্যয়ৰ গুৰুত্ব নিৰ্ধাৰণত আব্দুল্লাহ ইবনে মাছুদ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুৱে কৈছে, “ধৈৰ্য হৈছে ঈমানৰ অৰ্ধাংশ, আৰু ইয়াকীন হৈছে পূৰ্ণ ঈমান”। (মুছতাদৰাক হাকিম ২/৪৪৬)

১) উক্ত আয়াতসমূহত বৰ্ণনা কৰা বৈশিষ্ট আৰু গুণাৱলীৰ অধিকাৰী ব্যক্তিসকলেই নিজ প্ৰতিপালকৰ নিৰ্দেশিত হিদায়তৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত। তেওঁলোকৰ স্ৰষ্টাৰ তৌফিকত পৰিচালিত। আৰু তেওঁলোকেই সাফল্যৰ উচ্চ শৃঙ্গত উপনীত হৈছে, যিসকলে নিজে বিচৰা বস্তু পাই গ’ল। (মুয়াছছাৰ) অৰ্থাৎ আল্লাহৰ এই ঘোষণাৰ পৰিপেক্ষিতত সৎলোকে জান্নাতত স্থান পাব। বৰ্তমান জীৱনৰ অৰ্থনৈতিক সমৃদ্ধি আৰু অসমৃদ্ধি, সাফল্য আৰু ব্যৰ্থতা আচল মানদণ্ড নহয়। বৰং আল্লাহৰ শেষ বিচাৰৰ দিনা যি ব্যক্তি উত্তীৰ্ণ হ’ব সেইজনহে সফলকাম। আৰু সেইদিন যিয়ে উত্তীৰ্ণ নহ’ব সি হৈছে ব্যৰ্থ।

২) কাফিৰ শব্দৰ অৰ্থ অস্বীকাৰকাৰী, কাফিৰ শব্দটো মুমিন শব্দৰ বিপৰীত। বিভিন্ন কাৰণত মানুহ কাফিৰ বুলি গণ্য হয়, বিশেষকৈ ঈমানৰ ছয়টা আৰকানৰ যিকোনো এটা অস্বীকাৰ কৰিলেই সি নিসন্দেহে কাফিৰ। ইয়াৰ বাহিৰেও যদি কোনোৱে ইছলামৰ আৰকানসমূহকো অস্বীকাৰ কৰে তেনেহ’লেও সি কাফিৰ হ’ব ইত্যাদি।

কুফৰৰ দুটা প্ৰকাৰঃ (ক) ডাঙৰ কুফৰ বা কুফৰে আকবৰ, (খ) সৰু কুফৰ বা কুফৰে আছগৰ।

ডাঙৰ কুফৰ বা কুফৰে আকবৰ পাঁচ প্ৰকাৰ। ১) মিছা প্ৰতিপন্ন কৰাৰ লগত সম্পৃক্ত কুফৰ। সেয়া হৈছে ৰাছুলসকলৰ মিথ্যাবাদী হোৱাৰ বিশ্বাস পোষণ কৰা। এতেকে তেওঁলোকে যি লৈ আহিছে, তাত যি ব্যক্তি তেওঁলোকক প্ৰকাশ্য অথবা অপ্ৰকাশ্যভাৱে মিছা সাব্যস্ত কৰিলে, সি কুফৰী কৰিলে। ইয়াৰ প্ৰমাণঃ আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ “যি ব্যক্তি আল্লাহৰ ওপৰত মিছা আৰোপ কৰে অথবা তাৰ ওচৰত সত্যৰ আগমন হ’লে সি মিছা প্ৰতিপন্ন কৰে, সেইজনতকৈ অধিক যালিম আৰু কোন হ’ব পাৰে? জাহান্নমেই কাফিৰসকলৰ বাসস্থান নহয় নে?” (ছুৰা আল-আনকাবূত ৬৮)

২) অস্বীকাৰ আৰু অহংকাৰৰ দ্বাৰা কুফৰঃ ৰাছুল চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে আল্লাহৰ তৰফৰ পৰা যি লৈ আহিছে সেইটো জনা সত্ত্বেও অহংকাৰ আৰু হিংসাবশতঃ অস্বীকাৰ কৰা তাৰ ওপৰত আমল নকৰা। ইয়াৰ প্ৰমাণঃ আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ “যেতিয়া আমি ফিৰিস্তাসকলক ক’লো, তোমালোকে আদমক ছাজদা কৰা। তেতিয়া ইবলিছৰ

৭. আল্লাহে সিহঁতৰ হৃদয়সমূহ আৰু সিহঁতৰ শ্ৰৱণশক্তিৰ ওপৰত মোহৰ মাৰি দিছে আৰু সিহঁতৰ দৃষ্টিৰ ওপৰত আছে আৱৰণ(২)। আৰু সিহঁতৰ বাবে আছে মহাশাস্তি।

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى
أَبْصَارِهِمْ غِشْوَةً وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

বাহিৰে সকলোৱে ছাজদা কৰিলে। সি অস্বীকাৰ কৰিলে আৰু অহংকাৰ কৰিলে। আৰু সি কাফিৰসকলৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ'ল"। (ছুৰা আল-বাক্বাৰাহ ৩৪)

৩) **সংশয়-সন্দেহৰ কুফৰঃ** অৰ্থাৎ ৰাছুল চান্নাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে আল্লাহৰ তৰফৰ পৰা যি লৈ আহিছে তাৰ প্ৰতি সন্দেহ পোষণ কৰা আৰু দৃঢ় বিশ্বাস নকৰা। প্ৰমাণঃ (ছুৰা কাহাফ ৩৫-৩৮)

৪) **বিমূখ থকাৰ মাধ্যমত কুফৰঃ** অৰ্থাৎ দীন ইছলামৰ পৰা পৰিপূৰ্ণভাৱে বিমূখ থকা। ৰাছুলুল্লাহ চান্নাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে যি লৈ আহিছে সেই আদৰ্শৰ পৰা নিজ কাণ, হৃদয় আৰু জ্ঞানৰ দ্বাৰা দুৰত্ব অবলম্বন কৰা। প্ৰমাণঃ আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ “কিন্তু কাফিৰসকলক যি বিষয়ে সতৰ্ক কৰি দিয়া হৈছে সেই বিষয়ৰ পৰা সিহঁতে মুখ ঘূৰাইছে”। (ছুৰা আল-আহকাফ ৩)

৫) **নিফাকৰ মাধ্যমত কুফৰঃ** ইয়াৰ দ্বাৰা বিশ্বাসগত নিফাক বুজোৱা হৈছে। যেনে ঈমান প্ৰকাশ কৰে কিন্তু অন্তৰত কুফৰক পুহ-পাল দিয়ে। প্ৰমাণঃ আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ “এইটো বাবে যে, সিহঁতে ঈমান আনাৰ পিছত কুফৰী কৰিছে। ফলত সিহঁতৰ অন্তৰত মোহৰ মাৰি দিয়া হৈছে। গতিকে সিহঁতে নুবুজে”। (ছুৰা আল-মুনাফিকুন ৩)

দ্বিতীয়ঃ সৰু কুফৰ। এই কুফৰত লিগু ব্যক্তি ইছলামৰ পৰা বহিস্কাৰ নহয় আৰু সি চিৰকাল জাহান্নামতো নাথাকিব। এই ধৰণৰ কুফৰত লিগু ব্যক্তি সম্পৰ্কে কঠিন শাস্তিৰ সতৰ্কবাণী আহিছে। কোৰআন আৰু ছুল্লাতত বৰ্ণিত সেই সকলো গুণাহ যিটোক কুফৰ বুলি কোৱা হৈছে কিন্তু ডাঙৰ কুফৰৰ অন্তৰ্ভুক্ত নহয় সেই সকলো ইয়াৰ অন্তৰ্ভুক্ত। যেনে, নিয়ামত বা অনুগ্ৰহ অস্বীকাৰ কৰা। প্ৰমাণঃ (ছুৰা আন-নাহল ১১২)

১) অৰ্থাৎ হে ৰাছুল তোমাৰ প্ৰতি যি অৱতীৰ্ণ হৈছে, সেইটো যিসকলে অহংকাৰ আৰু হিংসাবশতঃ অস্বীকাৰ কৰিছে সিহঁতক তুমি আল্লাহৰ শাস্তিৰ পৰা সতৰ্ক কৰা বা নকৰা, বাতিলৰ প্ৰতি সিহঁতৰ দৃঢ়তাৰ ফলত সিহঁতে কেতিয়াও ঈমান পোষণ নকৰে। (মুয়াছাৰ)

ইবনে আৰ্বাছ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুমাই কৈছে, ‘ৰাছুলুল্লাহ চান্নাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ একান্ত ইচ্ছা আছিল যে, সকলো মানুহেই ঈমান আনক আৰু তেওঁৰ অনুসৰণ কৰি হিদায়ত প্ৰাপ্ত হওঁক। সেয়ে আল্লাহ তাআলা এই আয়াত অৱতীৰ্ণ কৰি জনাই দিলে যে, ঈমান আনা আৰু হিদায়ত প্ৰাপ্ত হোৱা তোমাৰ ইচ্ছাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল নহয়। আগতে যাৰ বাবে সৌভাগ্য লিখা হৈছে কেৱল সিয়েই ঈমান আনিব আৰু যাৰ বাবে দুৰ্ভাগ্য লিখা হৈছে সি পথভ্ৰষ্ট হ'ব’। (আত তফছীৰুচ ছহীহ)

২) আল্লাহে সিহঁতৰ অন্তৰত আৰু কাণত মোহৰ মাৰি দিছে আৰু সিহঁতৰ চকুত আৱৰণ কৰিছে। কাৰণ সিহঁতে সত্য স্পষ্ট হোৱাৰ পিছতো কুফৰী কৰিছে। সেয়ে সিহঁত আৰু হিদায়তৰ তৌফিক নাপাব। আৰু সিহঁতৰ বাবে আছে জাহান্নামৰ কঠিন শাস্তি। (মুয়াছাৰ)

সিহঁতৰ অন্তৰত আৰু কাণত মোহৰ মাৰি দিয়াৰ একমাত্ৰ কাৰণ হৈছে সিহঁতৰ অহংকাৰ আৰু বিৰুদ্ধাচৰণ। আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ “কেতিয়াও নহয়, বৰং সিহঁতৰ কৃতকৰ্মই সিহঁতৰ অন্তৰত মামৰ (জং) ধৰাইছে”। (ছুৰা আল-মুতাফফিফীন ১৪) ৰাছুলুল্লাহ চান্নাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ ‘মানুহে যেতিয়া কোনো গুণাহৰ কাম কৰে,

৮. আৰু মানুহৰ মাজত এনে কিছুমান মানুহ আছে যিসকলে কয়, ‘আমি আল্লাহ আৰু শেষ দিৱসৰ প্ৰতি ঈমান আনিছো’, অথচ সিহঁত মুমিন নহয়(১)।

৯. সিহঁতে আল্লাহ আৰু মুমিনসকলক প্ৰতাৰিত কৰিব বিচাৰে, প্ৰকৃততে সিহঁত নিজেই নিজকে প্ৰতাৰিত কৰি আছে, অথচ

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَيَأْتِيهِمْ
الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

يُخَدِّعُونَ اللَّهَ وَالدِّينَ ءَامِنُونَ وَمَا يُخَدِّعُونَ
إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

তেতিয়া তাৰ অন্তৰত এটা কলা দাগ বহি যায়। বগা কাপোৰত হঠাৎ কলা দাগ বহিলে যেনে বেয়া লাগে, তেনেকৈ প্ৰথম অৱস্থাত অন্তৰত পাপ কৰ্মৰ দাগও অস্বস্তিৰ সৃষ্টি কৰে। এই অৱস্থাত যদি সেই ব্যক্তি তৌবা নকৰে, আৰু পাপ কৰি থাকে, তেন্তে লাহে লাহে দাগ পৰি পৰি গোটেই অন্তৰ কলা পৰি যায়। এনেস্থলত তাৰ অন্তৰৰ পৰা ভাল বেয়াৰ পাৰ্থক্য সম্পৰ্কিত অনুভূতি পৰ্যন্ত লুপ্ত হৈ যায়’। (তিৰমিজী ৩৩৩৪ ইবনে মাজাহ ৪২৪৪)

১) মানুহৰ মাজত এনে কিছুমান মানুহ আছে, যিসকল মুমিনো নহয় কাফিৰো নহয়। সিহঁত হৈছে মুনাফিক। যিহঁতে মৌখিকভাৱে স্বীকাৰ কৰে যে, আমি আল্লাহ আৰু শেষ দিৱসৰ প্ৰতি বিশ্বাস কৰো। কিন্তু সিহঁতে অন্তৰত কুফৰ গোপন ৰাখিছে, সিহঁত ঈমান পোষণ কৰা নাই। (মুয়াছছাৰ)

এই আয়াতৰ পৰা পৰৱৰ্তী ১৩ টা আয়াত মুনাফিকসকলৰ বিষয়ে অৱতীৰ্ণ হৈছে। গতিকে ইয়াত নিফাক আৰু মুনাফিকসকলৰ বিষয়ে জনা আৱশ্যক।

নিফাকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ্যভাৱে কল্যাণ ব্যক্ত কৰা আৰু গোপনে অকল্যাণ পোষণ কৰা। **নিফাক দুই প্ৰকাৰ** (ক) বিশ্বাসগত নিফাক। (খ) আমলগত বা কাৰ্যগত নিফাক। (ইবনে কাছীৰ)

বিশ্বাসগত নিফাক ছয় প্ৰকাৰ। ইয়াৰ যিকোনো এটা কৰিলে তাৰ বাসস্থান হ’ব জাহান্নামৰ সৰ্বশেষ স্তৰত। ১) ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামক মিছা প্ৰতিপন্ন কৰা। ২) ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে যি লৈ আহিছে তাৰ সামান্যতম অংশক মিছা প্ৰতিপন্ন কৰা। ৩) ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামক ঘৃণা বা অপছন্দ কৰা। ৪) ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে যি লৈ আহিছে তাৰ সামান্যতম অংশক ঘৃণা বা অপছন্দ কৰা। ৫) ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ দ্বীনৰ অৱনতিত আনন্দ প্ৰকাশ কৰা। ৬) ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ দ্বীনৰ বিজয়ত অসন্তুষ্ট হোৱা।

আমলগত বা কাৰ্যগত নিফাকঃ এই ধৰণৰ নিফাক পাঁচ প্ৰকাৰ। প্ৰমাণঃ ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ মুনাফিকসকলৰ নিদৰ্শন হৈছে তিনিটা। কথা ক’লে মিছা কয়, প্ৰতিশ্ৰুতি কৰিলে ভঙ্গ কৰে, আমানত ৰাখিলে থিয়ানত কৰে। (বুখাৰী: ৩৩ মুছলিম: ৫৯) আন এক বৰ্ণনাত আছে, কাজিয়া কৰিলে গালি দিয়ে, চুক্তিত উপনীত হ’লে তাৰ বিপৰীত কাম কৰে। (মুছলিম: ৫৮ নাছায়ী: ৫০২০) এই ধৰণৰ নিফাকৰ দ্বাৰা ব্যক্তি ইছলামৰ পৰা বহিস্কাৰ নহয় কিন্তু এই জাতীয় নিফাকেই আক্ৰিদা বা বিশ্বাসগত নিফাকৰ মাধ্যম। এতেকে এনে কাৰ্যৰ পৰা প্ৰত্যেকজন মুছলিমেই নিজকে দুৰৈত ৰখা উচিত। (আল ওৱাজিবাতুল মুহাম্মাদাত)

সিহঁতে সেয়া অনুধাবন নকৰে(১)।

১০. সিহঁতৰ অন্তৰসমূহত ব্যাধি আছে। এতেকে আল্লাহে সিহঁতৰ ব্যাধি আৰু বৃদ্ধি কৰি দিছে(২), আৰু সিহঁতৰ বাবে আছে কষ্টদায়ক শাস্তি, কাৰণ সিহঁত মিছলীয়া(৩)।

১১. আৰু যেতিয়া সিহঁতক কোৱা হয় তোমালোকে পৃথিৱীত ফাছাদ (বিপৰ্যয়) সৃষ্টি

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا

১) অৰ্থাৎ সিহঁতৰ অজ্ঞতাৰ ফলত সিহঁতে ভাবে যে, সিহঁতে মিছা ঈমান প্ৰকাশ কৰি অন্তৰত কুফৰ গোপন কৰি আল্লাহ আৰু মুমিন সকলক প্ৰতাৰণা কৰিছে, অথচ সিহঁত নিজেই নিজকে প্ৰতাৰিত কৰি আছে। কিয়নো সিহঁতৰ প্ৰতাৰণাৰ শাস্তি সিহঁতেই ভোগ কৰিব। আৰু এই কথা সিহঁতে সিহঁতৰ অজ্ঞতাৰ কাৰণে অনুধাবন কৰিব নোৱাৰে। (মুয়াছছাৰ)

২) এই আয়াতত কোৱা হৈছে যে, সিহঁতৰ অন্তৰ ৰোগাক্ৰান্ত বা অসুস্থ। সেয়ে আল্লাহে সিহঁতৰ বেমাৰ আৰু বঢ়াই দিছে। বেমাৰ বা ব্যাধি সেই অৱস্থাক কোৱা হয়, যি অৱস্থাত মানুহ স্বাভাৱিক অৱস্থাৰ বাহিৰত গুচি যায় আৰু কামত বাধাৰ সৃষ্টি হয়। যাৰ শেষ পৰিণাম ধ্বংস বা মৃত্যু। এই আয়াতত সিহঁতৰ অন্তৰত থকা কুফৰক ব্যাধি বুলি কোৱা হৈছে যিটো আত্মিক আৰু দৈহিক উভয় বিবেচনাতেই ডাঙৰ ৰোগ। সিহঁতৰ আত্মিক বা ৰুহানী ব্যাধি প্ৰকাশ্য। কিয়নো. ১) ইয়াৰ পৰা নিজ পালনকৰ্তাৰ অকৃতজ্ঞতা আৰু অবাধ্যতা সৃষ্টি হয়। যিটোক কুফৰ বুলি কোৱা হয় আৰু এইটো মানৱাত্মাৰ বাবে সবাতকৈ কঠিন ব্যাধি। মানৱ সভ্যতাৰ বাবেও অত্যন্ত ঘৃণনীয় দোষ। ২) পৃথিৱীৰ হীন উদ্দেশ্য অৰ্জন কৰাৰ বাবে সত্যক গোপন কৰা আৰু নিজ অন্তৰৰ কথা প্ৰকাশ কৰাৰ সাহস নকৰা, এইটোও অন্তৰৰ এটা ডাঙৰ বেমাৰ। মুনাফিকসকলৰ দৈহিক বেমাৰ এই বাবে যে, সিহঁতে সদায় এই কথা চিন্তা কৰে যে, নাজানো কেতিয়া সিহঁতৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ প্ৰকাশ হৈ যাব। দিনে ৰাতি এই ধৰণৰ চিন্তাত ব্যস্ত থকাটোও এটা মানসিক আৰু শাৰীৰিক বেমাৰ। আনহাতে ইয়াৰ পৰিণাম অনিবাৰ্যভাৱে কাজিয়া আৰু শত্ৰুতা। কিয়নো মুছলিমসকলৰ উন্নতি আৰু অগ্ৰগতি দেখি সিহঁতে সদায় হিংসাৰ জুইত জ্বলি থাকে, কিন্তু সি নিজৰ মনৰ কথাখিনিকো প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰে। ফলত সি শাৰীৰিক আৰু মানসিকভাৱে অসুস্থ হৈ থাকে।

৩) মুনাফিকসকলৰ এনে দুটা চৰিত্ৰ আছিল যে, সিহঁত নিজেই মিছা কথাৰ আশ্ৰয় লৈছিল আৰু আনকো মিথ্যাবাদী বুলি কৈছিল। (ইবনে কাছীৰ) ইয়াৰ দ্বাৰা বুজা যায় যে, মিছা কোৱাৰ অভ্যাসেই সিহঁতৰ প্ৰকৃত অন্যান্য। এই বেয়া অভ্যাসেই সিহঁতক কুফৰ আৰু নিফাক পৰ্যন্ত পোঁছাই দিছে। এই বাবেই অন্যান্যৰ পৰ্যায়ত যদিও কুফৰ আৰু নিফাকেই আটাইতকৈ ডাঙৰ কিন্তু ইয়াৰ ভিত্তি আৰু আধাৰশিলা হৈছে মিছা কথা। সেয়ে আল্লাহ তাআলা মিছা কথাৰ মূৰ্তিপূজাৰ লগত যুক্ত কৰি কৈছেঃ “তোমালোকে মূৰ্তিপূজাৰ অপৱিত্ৰতা আৰু মিছা কোৱাৰ পৰা বিৰত থকা”। (ছুৰা আল-হজ্জ ৩০) হাদীছত আহিছে, ৰাছুলুল্লাহ চালাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ “তোমালোকে মিছা কথাৰ পৰিহাৰ কৰা। কিয়নো মিছা কথায় ঈমান দূৰ কৰে”। (মুছনাদে আহমদ ১/৫)

নকৰিবা^(১), সিহঁতে কয়, আমি কেৱল
সংশোধনকাৰী^(২)।

১২. সাৱধান! এওঁলোকেই ফাছাদ সৃষ্টিকাৰী,
কিন্তু সিহঁতে সেয়া অনুধাবন নকৰে^(৩)।

১৩. আৰু যেতিয়া সিহঁতক কোৱা হয়
তোমালোকে ঈমান আনা যেনেকৈ
লোকসকলে ঈমান আনিছে^(৪), সিহঁতে কয়,

إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾

أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِن لَّا
يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا كَمَا ءَامَنَ النَّاسُ قَالُوا
أَنُؤْمِنُ كَمَا ءَامَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ

১) আবুল আলিয়াই কৈছেঃ ‘ফাছাদ সৃষ্টি নকৰিবা অৰ্থাৎ পৃথিৱীত আল্লাহৰ অবাধ্য নহ’বা’। মুনাফিকসকলৰ ফাছাদ সৃষ্টিৰ অৰ্থই হৈছে পৃথিৱীৰ বুকুত আল্লাহৰ নাফৰমানী আৰু অবাধ্যতা অৱলম্বন। কিয়নো যিয়ে পৃথিৱীত আল্লাহৰ অবাধ্য হ’ব, অথবা অবাধ্যতাৰ নিৰ্দেশ দিব সি নিশ্চয় পৃথিৱীৰ বুকুত ফাছাদ সৃষ্টি কাৰীৰ দৰেই। কাৰণ আকাশ আৰু পৃথিৱী কেৱলমাত্ৰ আল্লাহৰ আনুগত্যৰ মাধ্যমেই প্ৰতিষ্ঠিত থাকে। (আত-তফছীৰুচ ছহীহ)

২) যিহেতু মুমিনসকলক মুনাফিকসকলৰ মৌখিক ঈমানে প্ৰতাৰিত কৰে, এতেকে নিফাকৰ ফাছাদ সুস্পষ্ট। কিয়নো সিহঁত প্ৰতাৰণামূলক কথা কৈ মুমিনসকলক আকৰ্ষিত কৰে আৰু মুমিনসকলৰ অভ্যন্তৰীণ কথা লৈ সিহঁতৰ কাফিৰ বন্ধুৰ বন্ধুত্ব ৰক্ষা কৰে। সিহঁতে এই ফাছাদক মীমাংসা বুলি ভাৱে। সিহঁতে ভাৱে আমি মুমিন আৰু কাফিৰসকলৰ মাজত সেতুবন্ধন হিচাপে কাম কৰি আছো। ইয়াৰ প্ৰত্যুত্তৰত আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ সাৱধান! সিহঁতে যিটোক আপোচ-মীমাংসা বুলি ভাবিছে, দৰাচলতে সেইটোৱেই ফাছাদৰ মূল সূত্ৰ। কিন্তু সিহঁতে সিহঁতৰ অজ্ঞতাৰ কাৰণে সেইটোক ফাছাদ বুলি গম পোৱা নাই। (ইবনে কাছীৰ)

কাতাদাই কৈছেঃ মুনাফিকসকলৰ চৰিত্ৰ সম্পৰ্কে বহুতেই কয় যে, সিহঁতৰ আটাইতকৈ বেয়া চৰিত্ৰ হৈছে, সিহঁতে যিটো কয় সেইটো বিশ্বাস নকৰে। আৰু কৰ্মকাণ্ড তাৰ বিপৰীত। এটা অৱস্থাত পুৱা উপনীত হ’লে আন এটা অৱস্থাত তাৰ সন্ধা হয়। নাওৰ দৰে দুৰি থাকে, যেতিয়া বতাহ জোৰে প্ৰবাহিত হয়, সি সেই বতাহৰ লগত নিজকে প্ৰবাহিত কৰে। (আত-তফছীৰুচ ছহীহ)

৩) সিহঁতৰ ধাৰণা মুতাবিক সিহঁতে এই ফাছাদক মীমাংসা বুলি ভাৱে। কিন্তু সিহঁতে সিহঁতৰ অজ্ঞতাৰ কাৰণে সেইটোক ফাছাদ বুলি গম পোৱা নাই। (মুয়াছাৰ)

কোৰআনে স্পষ্ট কৰিছে যে, ফাছাদ আৰু মীমাংসা মৌখিক দাবীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল নহয়। আনহাতে কোনো চোৰ আৰু ডকাইতেও নিজকে ফাছাদ সৃষ্টিকাৰী বুলি স্বীকাৰ নকৰে। এই বিষয়টো একান্তভাৱে ব্যক্তি বা ব্যক্তি-সমষ্টিৰ আচৰণৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। সংশ্লিষ্ট ব্যক্তিৰ আচৰণ যদি ফিতনা-ফাছাদৰ কাৰণ হয়, তেন্তে এইবোৰ কাম কৰা ব্যক্তিক ফাছাদ সৃষ্টিকাৰী মুফছিদ হিচাপেই গণ্য কৰা হ’ব। এই কামত তাৰ উদ্দেশ্য ফিতনা সৃষ্টি কৰা হওঁক বা নহওঁক।

৪) এই আয়াতত মুনাফিকসকলৰ সন্মুখত প্ৰকৃত ঈমানৰ এটা ৰূপৰেখা তুলি ধৰা হৈছে। সিহঁতক কোৱা হৈছে, তোমালোকে ঈমান আনা যেনেকৈ লোকসকলে ঈমান আনিছে। ইয়াত নাছ শব্দৰ দ্বাৰা ছাহাবীসকলক বুজোৱা হৈছে। কিয়নো কোৰআন অৱতীৰ্ণ হোৱাৰ সময়ত তেওঁলোকেই ঈমান আনিছিল। আৰু আল্লাহ তাআলাৰ ওচৰত ছাহাবীসকলৰ দৰে ঈমানেই গ্ৰহণযোগ্য। তেওঁলোকে যি বিষয়ত যেনেকৈ ঈমান

আমিও তেনেকৈ ঈমান আনিম নেকি যেনেকৈ নিৰ্বোধ লোকসকলে ঈমান আনিছে(১)? সাৱধান! নিশ্চয় সিহঁতেই নিৰ্বোধ, কিন্তু সিহঁতে নাজানে।

১৪. আৰু যেতিয়া সিহঁতে মুমিনসকলৰ লগত সাক্ষাত কৰে, তেতিয়া সিহঁতে কয়, ‘আমি ঈমান আনিছো’(২), আৰু যেতিয়া সিহঁতে অকলশৰীয়াকৈ সিহঁতৰ চয়তানসকলৰ লগত একত্ৰিত হয়, তেতিয়া কয়, ‘নিশ্চয় আমি তোমালোকৰ লগতেই আছো’। আমিতো কেৱল উপহাসকাৰী।

السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَالُوا ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُونَ ﴿١٥﴾

আনিছিল অনুৰূপ ঈমান যদি আন লোকেও আনে তেন্তে তাক ঈমান বোলা হয়। এতেকে বুজা গ’ল যে, ছাহাবীসকলৰ সমষ্টিগত ঈমানেই ঈমানৰ মূল সূত্ৰ। তেওঁলোকক অনুসৰণ কৰিয়েই পূৰ্বৱৰ্তীসকলে ঈমানৰ অধিকাৰী হৈছিল। ছাহাবাসকলৰ ঈমানৰ মূলমন্ত্ৰ আছিল আল্লাহৰ ওপৰত, ফিৰিস্তাসকলৰ ওপৰত, কিতাবসমূহৰ প্ৰতি, ৰাছুলসকলৰ প্ৰতি, মৃত্যুৰ পিছত পুনৰুত্থান, জান্নাত আৰু জাহান্নাম সংক্ৰান্ত যাবতীয় বিষয়াদিৰ ওপৰত পৰিপূৰ্ণ বিশ্বাস স্থাপন কৰা। এইদৰে আল্লাহ আৰু তেওঁৰ ৰাছুলৰ পূৰ্ণ আনুগত্য। এতেকে তেওঁলোকৰ দৰেই ঈমান পেষণ কৰা সকলোৰে কৰ্তব্য। (ইবনে কাছীৰ)

১) সেই যুগৰ মুনাফিকসকলে ছাহাবীসকলক নিৰ্বোধ বুলি আখ্যায়িত কৰিছে। প্ৰকৃততে এই ধৰণৰ ভ্ৰষ্টতা সৰ্বযুগতেই চলি আহিছে। যিসকলে ভ্ৰষ্টক পথ দেখুৱায়, তেওঁলোকৰ সাধাৰণতে নিৰ্বোধ, অশিক্ষিত, মুৰ্খ আদি নামেই ভাগত পৰে। কিন্তু আল্লাহে স্পষ্টকৈ ঘোষণা দিছে যে, সিহঁত নিজেই নিৰ্বোধ। কিয়নো ইমান উজ্জল আৰু প্ৰকাশ্য নিদৰ্শনাৱলী থকা সত্ত্বেও তাত বিশ্বাস স্থাপন কৰাৰ দৰে জ্ঞান-বুদ্ধি সিহঁতৰ নাই। সিহঁতৰ নিৰ্বোধতাৰ কাৰণেই সিহঁত যে কঠিন মুৰ্খতা আৰু ভ্ৰষ্টতাত পতিত সেয়া অনুধাবন কৰিব নোৱাৰে। নিসন্দেহে নিৰ্বোধতা আৰু মুৰ্খতা যিহঁতে বুজিবই নোৱাৰে সিহঁতেই আটাইতকৈ ডাঙৰ নিৰ্বোধ। (ইবনে কাছীৰ)

২) এই আয়াতত মুনাফিকসকলৰ দ্বিমুখী নীতিৰ বৰ্ণনা দিয়া হৈছে যে, সিহঁত যেতিয়া মুছলিমৰ লগত মিলিত হয়, তেতিয়া কয়, আমি ঈমান আনিছো। আৰু যেতিয়া সিহঁতৰ দলৰ মুনাফিক অথবা কাফিৰ মুশ্বৰিকসকলৰ লগত মিলিত হয় তেতিয়া কয়, আমি তোমালোকৰ লগতে আছো, মুছলিমসকলৰ লগত কেৱল উপহাস কৰাৰ বাবে আৰু সিহঁতক নিৰ্বোধ সাৰ্জিবলৈ সিহঁতৰ লগত লগ লাগিছো। (ইবনে কাছীৰ)

১৫. আল্লাহে সিহঁতৰ লগত উপহাস কৰে^(১) আৰু সিহঁতক সিহঁতৰ অবাধ্যতাত বিভ্রান্ত হৈ ঘূৰি ফুৰাৰ অৱকাশ দিয়ে।

اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾

১৬. ইহঁতেই সেইসকল লোক, যিসকলে হিদায়তৰ বিনিময়ত ভ্ৰষ্টতা কিনি লৈছে^(২)। কিন্তু সিহঁতৰ ব্যৱসায় লাভজনক হোৱা নাই, আৰু সিহঁত হিদায়ত প্ৰাপ্তও নহয়।

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَت تَّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾

১৭. সিহঁতৰ উদাহৰণ সেই ব্যক্তিৰ দৰে, যিয়ে জুই জ্বলালে। তাৰপিছত যেতিয়া সেই জুয়ে তাৰ চাৰিওফালে আলোকিত কৰিলে, তেতিয়া আল্লাহে সিহঁতৰ জ্যোতি অপসাৰণ কৰি ল'লে আৰু সিহঁতক এনেকুৱা অন্ধকাৰত এৰি দিলে যে, সিহঁত দেখিবলৈ নোপোৱা হ'ল^(৩)।

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾

১) ইবনে আব্বাছ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুমায়ে কৈছে: 'আল্লাহে সিহঁতৰ পৰা প্ৰতিশোধ লোৱাৰ বাবে সিহঁতৰ লগত উপহাস কৰে'। (ইবনে কাছীৰ) আল্লাহে সিহঁতক এৰি দিয়ে বা অৱকাশ দিয়ে যাতে সিহঁতে আৰু বেছি পথভ্ৰষ্ট হয়, এইটোৱে মুমিনসকলৰ লগত উপলুঙা কৰাৰ শাস্তি। যাতে অৱশেষত সিহঁত কঠিন শাস্তিৰ সন্মুখীন হয়।

২) ইবনে আব্বাছ আৰু ইবনে মাছ'উদে কৈছে: 'হিদায়তৰ বিনিময়ত ভ্ৰষ্টতা কিনাৰ অৰ্থ হৈছে, হিদায়ত ত্যাগ কৰি ভ্ৰষ্টতা গ্ৰহণ কৰা'। মুজাহিদে কৈছে: 'ইহঁত ঈমান আনাৰ পিছত কুফৰী কৰিছে'। কাতাদাই কৈছে: 'সিহঁত হিদায়তৰ বিপৰীতে ভ্ৰষ্টতাক পছন্দ কৰি লৈছে'। ইয়াৰ সমৰ্থনত কোৰআনত কোৱা হৈছে: "ছামূদ সম্প্ৰদায়ক আমি সঠিক পথ দেখুৱাইছিলো কিন্তু সিহঁতে সৎপথৰ পৰিবৰ্তে অন্ধপথত চলাটোৱে পছন্দ কৰিলে"। (ছুৰা হা-মীম ছাজদাহ: ১৭) মূঠ কথা সিহঁতে হিদায়তৰ পৰা বিমূখ হৈ ভ্ৰষ্টতা গ্ৰহণ কৰিছে। (ইবনে কাছীৰ)

৩) এইটো মুনাফিকসকলৰ অৱস্থা, যিসকলে মুহাম্মদ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ ওপৰত প্ৰকাশ্য ঈমান আনিছে কিন্তু গোপনে কুফৰী কৰে। (মুয়াছাৰ)

আতা ৰাহিমাল্লাহে কৈছে: 'এই আয়াতত মুনাফিকসকলৰ উপমা দিয়া হৈছে। সিহঁতে প্ৰকাশ্য দৃষ্টিত ভাল-বেয়া দেখে আৰু চিনি পায়, কিন্তু অন্তৰ্দৃষ্টি অন্ধ হৈ যোৱাত সিহঁতে সেইটো কবুল কৰিব নোৱাৰে'। ইবনে যায়দে কৈছে: 'সিহঁতে যেতিয়া ঈমান আনিলে, তেতিয়া সিহঁতৰ অন্তৰত পোহৰ হ'ল, যেনেকৈ জুই জ্বলালে চাৰিওফালে আলোকিত হয়। তাৰ পিছত সিহঁতে যেতিয়া কুফৰী কৰিলে, তেতিয়া আল্লাহ তাআলাই সিহঁতৰ ঈমানৰ নূৰ বিলুপ্ত কৰি দিলে, যেনেকৈ জুই নুমাই দিলে পোহৰ গুচি যায়। ফলত সিহঁত অন্ধকাৰত ডুবি একোকে দেখিব নোৱাৰা হ'ল'। (ইবনে কাছীৰ)

১৮. সিহঁত কলা, বোবা, অন্ধ। সেয়ে সিহঁত আৰু উভতি নাহিব^(১)।

১৯. অথবা (সিহঁতৰ উদাহৰণ) ধাৰাসাৰ বৰষুণৰ দৰে, যত আছে ঘোৰ অন্ধকাৰ, বজ্রধ্বনি^(২) আৰু বিদ্যুত চমক। সিহঁতে বজ্রধ্বনিত মৃত্যুৰ ভয়ত আঙুলিৰে কাণত সোপা দিয়ে। আৰু আল্লাহে কাফিৰসকলক চাৰিওফালৰ পৰা আগুৰি আছে^(৩)।

২০. এনে লাগে যেন বিজুলীৰ চমকনিয়ে সিহঁতৰ দৃষ্টিশক্তি হৰণ কৰি নিবহি^(৪)। যেতিয়াই অলপ সিহঁতৰ বাবে পোহৰ হয় তেতিয়াই সিহঁত আগবাঢ়ি যায় আৰু যেতিয়াই

صُمُّ بَكْمٌ عُمَىٰ فَهَمَّ لَا يَرِجْعُونَ ﴿١٨﴾

أَوْ كَصَيْبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ
وَبَرْقٌ يَّجْعَلُونَ أَصْبِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِّنَ
الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ
بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطِفُ أَبْصَرَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ
لَهُمْ مَشْوًا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ
شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَرِهِمْ إِنَّ

^{১)} ইবনে আব্বাছ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুমাই কৈছেঃ 'ইয়াৰ অৰ্থ, হিদায়ত শুনা নাপায়, দেখা নাপায়, আৰু বুজিবও নোৱাৰে'। আন এক বৰ্ণনাত আছে, সিহঁতে কল্যাণ শুনা নাপায়, দেখা নাপায় আৰু বুজিবও নোৱাৰে। এতেকে সিহঁত হিদায়তৰ ফালে উভতি নাহিব। ফলত সিহঁত যিটোৰ ওপৰত আছে সেইটোৰ ওপৰতে থাকিব। গতিকে নাজাত বা মুক্তি সিহঁতৰ ভাগ্যত নাই। কাতাদাই কৈছেঃ 'সিহঁতে তৌবাও নকৰিব আৰু উপদেশো গ্ৰহণ নকৰিব'। (আত-তফছীৰুচ ছহীহ)

^{২)} হাদীছত আছে, ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামক ইয়াহুদি সকলে প্ৰশ্ন কৰিলে যে, ৰাআদ ۷৮ কি? ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে ক'লে যে, 'এওঁ আল্লাহৰ ফিৰিস্তাসকলৰ মাজৰ এজন ফিৰিস্তা। তেওঁক মেঘ সঞ্চালনৰ দায়িত্ব দিয়া হৈছে। তেওঁৰ হাতত আছে জুইৰ চাবুক। তেওঁ এইটোৰে মেঘক আল্লাহৰ য'ত নিৰ্দেশ হয় তাতেই খেদি লৈ যায়'। সিহঁতে ক'লে, 'তেন্তে যিটো শব্দ শুনা যায় সেইটো আকৌ কি'? তেখেতে ক'লে, 'সেইটো তেওঁৰ গৰ্জন'। সিহঁতে ক'লে, 'আপুনি ঠিকেই কৈছে'। (তিৰমিজী ৩১১৭, মুছনাদে আহমদ ১/২৭৪)

ইবনে কাছীৰে কৈছেঃ এই আয়াতত ظلمات বা অন্ধকাৰ বুলি সিহঁতৰ সংশয়, অশিষ্টতা আৰু নিফাকক বুজোৱা হৈছে। আৰু ۷৮ বা বজ্রধ্বনি বুলি এনেকুৱা গৰ্জন বুজোৱা হৈছে, যিটো সিহঁতৰ অন্তৰত ভয় সৃষ্টি কৰে। মুনাফিকসকলৰ বাবে ই অত্যধিক শংকাগ্ৰস্থ আৰু ভয় সৃষ্টিকাৰী। যেনে আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ "সিহঁতে যিকোনো শব্দকে নিজৰ বিৰুদ্ধে ভাৱে"। (ছুৰা আল-মুনাফিকুন ৪)

^{৩)} ইবনে আব্বাছ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুমাই কৈছেঃ ইয়াৰ অৰ্থ 'আল্লাহে কাফিৰসকলৰ ওপৰত আজাব নাযিল কৰিব। সেয়ে সিহঁতে তেওঁৰ আৱৰণৰ পৰা বাহিৰ হ'ব নোৱাৰিব'। মুজাহিদে কৈছেঃ 'আগুৰি ধৰা বা পৰিবেষ্টন কৰি ৰখাৰ অৰ্থ, তেওঁ সিহঁতক (কিয়ামতৰ দিনা) একত্ৰিত কৰিব'। (আত-তফছীৰুচ ছহীহ)

^{৪)} ইবনে আব্বাছ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুমাই কৈছেঃ ইয়াত برى শব্দৰ দ্বাৰা কোৰআনৰ আয়াতসমূহক বুজোৱা হৈছে। অৰ্থাৎ কোৰআনৰ আয়াতসমূহে বা সত্যৰ তীব্ৰ পোহৰে এনে লাগে যেন মুনাফিকসকলৰ গোপন তথ্য ফাদিল কৰি দিব। (আত-তফছীৰুচ ছহীহ)

অন্ধকাৰ হয় তেতিয়াই সিহঁত থমকি ৰয়^(১)।
আল্লাহে ইচ্ছা কৰিলে সিহঁতৰ শ্ৰৱণশক্তি আৰু
দৃষ্টিশক্তি হৰণ কৰিব পাৰিলেহেঁতেন। নিশ্চয়
আল্লাহ সকলো বস্তুৰ ওপৰত ক্ষমতাবান^(২)।

২১. হে মানৱ!^(৩) তোমালোকে তোমালোকৰ
ৰব (প্ৰতিপালক)ৰ ইবাদত কৰা, যিজনে

اللَّهِ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢١﴾

يَأْتِيهَا النَّاسُ أَعْبُدُوا رَبَّكُمْ الَّذِي
خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ

১) ইয়াত আল্লাহ তাআলাই মুনাফিকসকলৰ বিষয়ে যি উপমা দিছে ইয়াৰ তাৎপৰ্য হ'ল, এনেকুৱা ব্যক্তিৰ উদাহৰণ
যিয়ে প্ৰচণ্ড বৰষুণৰ মাজত বাট অতিক্ৰম কৰি আছে। য'ত আছে বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ অন্ধকাৰ। বাতিৰ অন্ধকাৰ,
মেঘৰ অন্ধকাৰ আৰু বৰষুণৰ অন্ধকাৰ। আৰু আছে তাত প্ৰচণ্ড শব্দ সম্পন্ন বজ্ৰ আৰু বিদ্যুৎ চমকনি। এই
ভয়ানক অন্ধকাৰত যেতিয়া বিজুলী চমকি উঠে তেতিয়া সি অলপ আঁতৰায়। আৰু যেতিয়া অন্ধকাৰে
আৱৰি ধৰে তেতিয়া থমকি ৰয়। মুনাফিক সকলোৰো ঠিক তেনেই অৱস্থা, যেতিয়া সিহঁতে কোৰআনৰ
আদেশ-নিষেধ, পুৰুষাৰ আৰু শাস্তিৰ কথা শুনে তেতিয়া সিহঁতে নিজৰ কাণত আঙুলি সপি দিয়ে। আৰু
কোৰআনৰ আদেশ-নিষেধৰ পৰা মুখ ঘূৰাই লয়। কাৰণ এইবোৰে তাক বিব্ৰত কৰে। সিহঁতে এইবোৰক
এনেকৈ অপছন্দ কৰে যেনেকৈ সেই ব্যক্তি মৃত্যুৰ ভয়ত বজ্ৰধ্বনিক অপছন্দ কৰি কাণত আঙুলি সপি
দিয়ে। কিন্তু মুনাফিক সকলে যিমানেই বিব্ৰত নহওঁক কিয়। সিহঁতে কোনোমতেই নিৰাপত্তা লাভ কৰিব
নোৱাৰিব। কাৰণ আল্লাহে সিহঁতক তেওঁৰ জ্ঞান, ক্ষমতা আৰু শক্তিৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টন কৰি আছে। সিহঁতে
কোনোমতেই তেওঁৰ শাস্তিৰ পৰা মুক্তি নাপাব। আৰু তেওঁক অপাৰগো কৰিব নোৱাৰিব। বৰং আল্লাহে
সিহঁতৰ কৰ্মকাণ্ডৰ সুশ্ৰুভাৱে হিচাপ লৈ সেই অনুপাতে সিহঁতক শাস্তি প্ৰদান কৰিব। (তফছীৰ আচ-
ছা'দী)

২) উপৰোক্ত আলোচনাৰ পৰা আমাৰ ওচৰত এইটো স্পষ্ট হ'ল যে, ছুৰা বাক্বাৰাৰ প্ৰথমৰ পৰা এই পৰ্যন্ত মানুহক
কেইবাটাও ভাগত ভাগ কৰা হৈছে। (ক) সঠিক মুমিন, প্ৰথম চাৰি আয়াতত তেওঁলোকৰ বৰ্ণনা আহিছে। (খ) প্ৰকৃত
কাফিৰ, তাৰ পিছৰ দুটা আয়াতত ইয়াৰ বৰ্ণনা আহিছে। (গ) মুনাফিক। মুনাফিকৰ আকৌ দুই প্ৰকাৰ বৰ্ণনা কৰা
হৈছে। (১) প্ৰকৃত মুনাফিক। জুই জ্বলোৱা উপমা দি সিহঁতৰ পৰিচয় দিয়া হৈছে। (২) সন্দেহত পতিত মুনাফিক।
সিহঁতে কেতিয়াবা ঈমান আনে আকৌ কেতিয়াবা কুফৰী কৰে। বজ্ৰ আৰু বিজুলীৰ উদাহৰণ দি সিহঁতক চিহ্নিত
কৰা হৈছে। প্ৰথম দলৰ নিফাকতকৈ এওঁলোকৰ নিফাক অলপ নিম্নতৰ। এই বৰ্ণনাৰ লগত আৰু ছুৰা নুৰৰ ৩৯-৪০
নং আয়াতৰ লগত কিছুমান দিশত মিল আছে। (ইবনে কাছীৰ)

৩) গোটেই মানৱ জাতিক আল্লাহৰ আস্থান যে, তোমালোকে তেওঁৰ ইবাদত কৰা যিয়ে তোমালোকক বিভিন্ন
অনুগ্ৰহৰ দ্বাৰা লালন-পালন কৰে। আৰু কেৱল তেওঁকেই ভয় কৰা আৰু তেওঁৰ দ্বীনৰ বিৰোধিতা নকৰিব।
তেৱেঁই তোমালোকক প্ৰাণদান কৰিছে অথচ তোমালোকে প্ৰাণহীন আছিল। আৰু তোমালোকৰ পূৰ্বপুৰুষ
সকলোকো তেৱেঁই সৃষ্টি কৰিছে। যাতে তোমালোকে মুত্তাকী হোৱা। (মুয়াছাৰ)

এই আয়াতটো পৱিত্ৰ কোৰআনৰ সৰ্বপ্ৰথম নিৰ্দেশ, আৰু সেই নিৰ্দেশেই হৈছে তৌহীদ। ইছলামৰ মৌলিক
আকীদাহ বা বিশ্বাস হৈছে তৌহীদ। যিটো মানুহক প্ৰকৃত অৰ্থত মানুহৰূপে গঠন কৰাৰ একমাত্ৰ উপায়। ই মানুহৰ
যাৱতীয় সমস্যাৰ সমাধান দিয়ে, সকলো সংকটত আশ্ৰয় দান কৰে। তাওহীদ শব্দটো মূলধাতু। ইয়াৰ অৰ্থ, কোনো

তোমালোকক আৰু তোমালোকৰ
পূৰ্বৱৰ্তীসকলক সৃষ্টি কৰিছে, যাতে
তোমালোক তাকৰাৰ অধিকাৰী হোৱা(১)।

২২. যিজনে তোমালোকৰ বাবে পৃথিৱীখনক
বিছনা কৰি দিছে আৰু আকাশখনক কৰি
দিছে চাল আৰু আকাশৰ পৰা পানী অৱতীৰ্ণ
কৰি তাৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ জীৱিকাৰ বাবে
ফলমূল উৎপাদন কৰিছে। গতিকে
তোমালোকে জানিগুনি কাকো আল্লাহৰ
সমকক্ষ(২) থিৰ নকৰিবা।

تَتَّقُونَ ﴿٢٢﴾

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ
بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ
مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ
أُنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

বস্তুক একক বুলি জনা আৰু ঘোষণা কৰা। সেই অনুসাৰে আল্লাহৰ একত্ববাদৰ অৰ্থ, আল্লাহক একক বুলি ঘোষণা
কৰা। চৰিয়তি পৰিভাষাত তৌহীদ কোৱা হয়, এই কথা বিশ্বাস কৰা যে, আল্লাহেই একমাত্ৰ মাবুদ। তেওঁৰ কোনো
অংশীদাৰ নাই। তেওঁৰ কোনো সমকক্ষ নাই। একমাত্ৰ তেওঁৰ বাবেই যাৱতীয় ইবাদতক সুনিৰ্দিষ্ট কৰা। তেওঁৰ
যাৱতীয় সুন্দৰ নাম আৰু গুণাৱলী আছে বুলি বিশ্বাস কৰা। এতেকে বুজা গ'ল যে, তৌহীদ হ'ল আল্লাহক তেওঁৰ
ৰুবুবিয়্যাতত বা প্ৰভুত্বত, তেওঁৰ সত্তা, নাম আৰু গুণত আৰু ইবাদতৰ ক্ষেত্ৰত একক বুলি স্বীকাৰ কৰা। ইয়াত
তিনি প্ৰকাৰ কথা উল্লেখ কৰা হৈছে, ১) আল্লাহৰ প্ৰভুত্বত ঈমান ইয়াক তাওহীদৰ ৰুবুবিয়্যাহ বোলে। ২) আল্লাহৰ
নাম আৰু গুণাৱলীত বিশ্বাস কৰা, ইয়াক তাওহীদুল আছমা ওৱাচ ছিফাত বোলে। ৩) যাৱতীয় ইবাদত একমাত্ৰ
আল্লাহৰ বাবে নিৰ্দিষ্ট কৰা, ইয়াক তাওহীদুল উলুহিয়্যাহ বোলে। এই তিনিটা অংশৰ যিকোনো এটা অংশ বাদ
পৰিলে তৌহীদ প্ৰতিষ্ঠা নহ'ব, আৰু দুনিয়া ও আখিৰাতত সি মুক্তি নাপাব।

১) তাওহীদুল উলুহিয়্যাহ বা একমাত্ৰ আল্লাহৰ ইবাদত কৰিলেহে তাকৰাৰ অধিকাৰী হোৱা যাব অন্যথা নহয়।
যিহঁতৰ কৰ্মকাণ্ডত শ্বিৰ্ক আছে, সিহঁতে যিমানেই পৰহেজগাৰ বা যিমানেই আমল নকৰক কিয়, সিহঁতে কেতিয়াও
মুক্তাৰ্হী হ'ব নোৱাৰিব। সেয়ে জীৱনৰ যাৱতীয় ইবাদতক আল্লাহৰ বাবে নিৰ্ভেজালভাৱে কৰিব লাগিব।

২) আয়াতত উল্লেখিত “আনদাদ” শব্দটো “নিদ্দ” শব্দৰ বহু বচন। যাৰ অৰ্থ সমকক্ষ স্থিৰ কৰা। ইয়াত আল্লাহৰ
সমকক্ষ স্থিৰ কৰিবলৈ নিষেধ কৰা হৈছে। আৰু এই সমকক্ষ স্থিৰ কৰাটোৱে শ্বিৰ্ক। শ্বিৰ্ক হৈছে আটাইতকৈ ডাঙৰ
গুণাহ। আব্দুল্লাহ ইবনে মাছউদৰ পৰা বৰ্ণিত, ৰাছুলুল্লাহ চালাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামক সোধা হ'ল, আল্লাহৰ ওচৰত
আটাইতকৈ ডাঙৰ গুণাহ কোনটো? তেখেতে ক'লে, “আল্লাহৰ লগত আনক অংশীস্থাপন কৰা, অথচ তেৱেই সৃষ্টি
কৰিছে।” (বুখাৰী ৪৪৭৭)

শ্বিৰ্কৰ প্ৰকাৰসমূহঃ

শ্বিৰ্ক হৈছে তিনি প্ৰকাৰ যেনে: ১. শ্বিৰ্কে আকবৰ বা ডাঙৰ শ্বিৰ্ক ২. শ্বিৰ্কে আছগাৰ বা সৰু শ্বিৰ্ক আৰু ৩. শ্বিৰ্কে
খাফী বা গোপন শ্বিৰ্ক।

ডাঙৰ শ্বিৰ্ক:

ডাঙৰ শ্বিৰ্কৰ ফলত মানুহৰ আমল বিনষ্ট হৈ যায় আৰু সি জাহান্নামত চিৰকাল থাকিবলগীয়া হয়। আল্লাহে কৈছে,

“আৰু যদি তেওঁলোকেও আল্লাহৰ লগত অংশীদাৰ স্থাপন কৰিলেহেঁতেন তেনেহ’লে তেওঁলোকৰ সকলো আমল নিষ্ফল হৈ গলেহেঁতেন।” [আল-আন’আম, আয়াত: ৭৭] আল্লাহ তা’আলাই আৰু কৈছে, “মুশ্ৰিকসকলৰ বাবে আল্লাহৰ ঘৰ মছজিদ সংস্থাপনৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। যিহেতু সিহঁত নিজেই নিজৰ কুফুৰীৰ সাক্ষ্য দিছে। সিহঁতৰ সকলো আমল ধ্বংস কৰি দিয়া হ’ব আৰু সিহঁত চিৰকাল জাহান্নামত অৱস্থান কৰিব।” [আত-তাওবাহ, আয়াত: ১৭] এই প্ৰকাৰ শ্বিকৰৰ ওপৰত কোনোৱে মৃত্যুবৰণ কৰিলে তাক কেতিয়াও ক্ষমা কৰা নহ’ব আৰু জান্নাত তাৰ বাবে হাৰাম। আল্লাহ তা’আলাই কৈছে, “নিশ্চয় মহান আল্লাহ তা’আলাই শ্বিকৰ গুনাহ কেতিয়াও ক্ষমা নকৰে। ইয়াৰ বাহিৰে তেওঁ যি ইচ্ছা ক্ষমা কৰিব পাৰে।” [আন-নিছা, আয়াত: ৪৮] আল্লাহ তা’আলাই আৰু কৈছে, “নিশ্চয় যি ব্যক্তি আল্লাহৰ লগত শ্বিকৰ কৰে, আল্লাহে তাৰ ওপৰত জান্নাত হাৰাম কৰিছে আৰু তাৰ ঠিকনা জাহান্নাম আৰু অত্যাচাৰীসকলৰ বাবে কোনো সহায়কাৰী নাই। [আল-মায়িদা, আয়াত: ৭২]

এই প্ৰকাৰ শ্বিকৰৰ ভিতৰত আছে মৃত ব্যক্তি আৰু প্ৰতিমাক মাতা, সিহঁতৰ আশ্ৰয় প্ৰাৰ্থনা কৰা, সিহঁতৰ উদ্দেশ্যে মান্নত আৰু জবেহ কৰা ইত্যাদি।

সৰু শ্বিকৰ: সৰু শ্বিকৰ বলোতে এনে কৰ্মক বুজায় যাক কোৰআন বা হাদীছত শ্বিকৰ বুলি নামাকৰণ কৰা হৈছে, কিন্তু ই ডাঙৰ শ্বিকৰৰ অন্তৰ্ভুক্ত নহয়। যেনে, কিছুমান কামত বিয়া বা লোকক দেখুৱাবলৈ কৰা কাম, আল্লাহৰ বাহিৰে আনৰ নামত শপত কৰা, আৰু এনে কথা কোৱা যে, আল্লাহে আৰু অমুকে যি বিচাৰে” ইত্যাদি। নবী চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছে, “তোমালোকৰ ওপৰত যিটো বিষয় আটাইতকৈ বেছি ভয় পাওঁ সেইটো হৈছে সৰু শ্বিকৰ, এই সম্পৰ্কে সোধাত তেখেতে কয়, সেইটো হৈছে “লোকক দেখুৱাবলৈ কৰা কাম।” এই হাদীছটো ইমাম আহমদ, তাবৰানী আৰু বায়হাকীয়ে মাহমুদ ইবনে লাৰীদ আনছাৰী ৰাদিয়াল্লাহু আনহুৰ পৰা বিশুদ্ধ সুত্ৰত বৰ্ণনা কৰিছে। তাবৰানীয়ে আৰু কিছুমান বিশুদ্ধ সুত্ৰত মাহমুদ ইবনে লাৰীদৰ পৰা আৰু তেওঁ ৰাফে’ ইবনে খাদীজৰ পৰা বৰ্ণনা কৰিছে। আন এক হাদীছত নবী চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছে, “যি ব্যক্তি আল্লাহৰ বাহিৰে আন কোনো বস্তৰ শপত কৰিলে, প্ৰকৃততে সি শ্বিকৰ কৰিলে।” (বুখাৰী আল আইমান অন-নুজুৰ ৬২৭১ মুছলিম আল আইমান ১৬৪৬ আত তিৰমিজী ১৫৩৩) ইমাম আহমদে বিশুদ্ধ চনদেৰে ওমৰ ইবনুল খাত্তাব ৰাদিয়াল্লাহু আনহুৰ পৰা এই হাদীছটো বৰ্ণনা কৰিছে। আবু দাউদ আৰু তিৰমিজীত আব্দুল্লাহ ইবনে ওমৰ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুৰ পৰা বিশুদ্ধ চনদত বৰ্ণিত এক হাদীছত আছে যে, নবী চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছে, “যি ব্যক্তি আল্লাহৰ বাহিৰে আনৰ নামত শপত কৰিলে সি আল্লাহৰ লগত কুফুৰী বা শ্বিকৰ কৰিলে।” (বুখাৰী আল আদাব ৫৭৫৭ মুছলিম আল আইমান ১৬৪৬ তিৰমিজী ১৫৩৫) ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে আৰু কৈছে, “তোমালোকে এই কথা নকবা যে আল্লাহে আৰু অমুকে যি বিচাৰিছে, বৰং এনেকৈ কোৱা ‘আল্লাহে যি বিচাৰিছে আৰু তাৰ পিছত অমুকে যি বিচাৰিছে।’” (আবু দাউদ আল-আদাব ৪৯৮০ আহমদ ৫ম খণ্ড ৩৯৩পৃঃ) এই হাদীছটো আবু দাউদে বিশুদ্ধ চনদেৰে হুজাইফা ইবনে য়ামান ৰাদিয়াল্লাহু আনহুৰ পৰা বৰ্ণনা কৰিছে।

এই প্ৰকাৰ শ্বিকৰত লিগু ব্যক্তি অৰ্থাৎ সৰু শ্বিকৰৰ কাৰণে বান্দা ধৰ্মত্যাগী নহয় বা ইছলামৰ পৰা বহিস্কাৰ নহয় আৰু সি জাহান্নামত চিৰস্থায়ী নহ’ব; বৰং ই অপৰিহাৰ্য পূৰ্ণ তৌহীদৰ পৰিপন্থী এটা পাপ বিশেষ।

তৃতীয় প্ৰকাৰ শ্বিকৰ: গোপন শ্বিকৰ: ইয়াৰ প্ৰমাণ, নবী চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ নিম্নোক্ত হাদীছ। তেখেতে কৈছে, “(হে ছাহাবীসকল), মই তোমালোকক এনে এটা বিষয় সম্পৰ্কে সংবাদ নিদিম নে, যিটো মোৰ দৃষ্টিত তোমালোকৰ পক্ষে মছীহ-দাজ্জালতকৈয়ো ভয়ঙ্কৰ? তেওঁলোকে কলে, হয়, নিশ্চয়, কওঁক হে আল্লাহৰ ৰাছুল! তেতিয়া তেখেতে

২৩. আমি আমাৰ বান্দাৰ ওপৰত যি অৱতীৰ্ণ কৰিছো তাত যদি তোমালোকৰ কোনো সন্দেহ থাকে তেন্তে ইয়াৰ অনুরূপ কোনো এটা ছুৰা ৰচনা কৰি আনা^(১) আৰু আল্লাহৰ বাহিৰে তোমালোকৰ সকলো সাক্ষী-সহায়কাৰীক^(২) আহ্বান কৰা যদি তোমালোকে সত্যবাদী হোৱা।

২৪. এতেকে যদি তোমালোকে এনে নকৰা-আৰু তোমালোকে এইটো কেতিয়াও কৰিব নোৱাৰিবা^(৩), তেনেহ'লে সেই জুইৰ পৰা

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا
فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ ۚ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ
مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾

فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ
الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ

ক'লে, সেইটো হৈছে গোপন শ্বিৰ্ক। কোনো ব্যক্তিয়ে ছালাতত থিয় হৈ নিজৰ ছালাত সুন্দৰ কৰাৰ চেষ্টা কৰে এই কাৰণে যে, মানুহে তাক দেখি আছে।” (ইবনে মাজাহ ৪২০৪ আহমদ ৩য় খণ্ড ৩০পৃঃ)

ইমাম আহমদে তেখেতৰ মুছনাদত এই হাদীছটো আবু ছাঈদ খুদৰী ৰাদিয়াল্লাহু ‘আনহুৰ পৰা বৰ্ণনা কৰিছে। যাৱতীয় শ্বিৰ্ক কেৱল দুই প্ৰকাৰতো বিভক্ত কৰিব পাৰি: সৰু শ্বিৰ্ক আৰু ডাঙৰ শ্বিৰ্ক। কাৰণ গোপন বা গুপ্ত শ্বিৰ্ক সৰু আৰু ডাঙৰ উভয় প্ৰকাৰ শ্বিৰ্কৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ’ব পাৰে। কেতিয়াবা ই ডাঙৰ শ্বিৰ্কৰ তালিকাত পৰে। যেনে, মুনাফিকসকলৰ শ্বিৰ্ক, কাৰণ সিহঁতে নিজৰ ভ্ৰান্ত বিশ্বাস গোপন ৰাখে প্ৰাণৰ ভয়ত ৰিয়া কৰি ইছলাম প্ৰকাশ কৰে। এইদৰে কেতিয়াবা গোপন শ্বিৰ্ক সৰু শ্বিৰ্কৰ তালিকাতো আহে। যেনে, ‘ৰিয়া’ বা লোকক দেখুৱাবলৈ কৰা কাম, ইয়াৰ উল্লেখ মাহমুদ ইবন লাবীদ আনছাৰী আৰু আবু ছাঈদ খুদৰী ৰাদিয়াল্লাহু ‘আনহুমাৰ পৰা বৰ্ণিত উপৰোক্ত হাদীছ দুটাত আছে। আল্লাহেই আমাক তাওফীক দানকাৰী।

১) ইয়াৰ আগৰ আয়াতত তৌহীদ প্ৰমাণ কৰা হৈছিল। এই আয়াত আৰু ইয়াৰ পিছৰ আয়াতসমূহত নবুওৱাত আৰু বিছালতৰ সত্যতা সাব্যস্ত কৰা হৈছে। (ইবনে কাছীৰ)

২) شهداء শব্দৰ ব্যাখ্যা ইবনে আব্বাছৰ মতে أعوانكم বা সহায়কাৰীসকল। অৰ্থাৎ এনে সম্প্ৰদায়ক মাতি আনা যিসকলে তোমালোকক এই বিষয়ে সহায়-সহযোগিতা কৰিব পাৰিব। আবু মালিকে কৈছে: ইয়াৰ অৰ্থ شركاءكم তোমালোকৰ অংশীদাৰবিলাক বা যিসকলক তোমালোকে মোৰ লগত অংশী কৰিছা সিহঁতক মাতি আনা, সিহঁতে এই ধৰণৰ কোনো ছুৰা ৰচনা কৰিব পাৰে নেকি চোৱা? মুজাহিদে কৈছে: شهداء শব্দটো ইয়াত সাধাৰণ অৰ্থতে ব্যৱহৃত হৈছে। অৰ্থাৎ সাহিত্যিক আৰু পণ্ডিত সকলক মাতি আনা যিসকলে ইয়াৰ সাক্ষী হ’ব। (ইবনে কাছীৰ)

অৰ্থাৎ কোৱা হৈছে যে, হে অবিশ্বাসকাৰীসকল! তোমালোকে যদি মোৰ বান্দাৰ প্ৰতি অৱতীৰ্ণ হোৱা কোৰআনক সন্দেহ কৰা তেন্তে কোৰআনৰ ছুৰাৰ দৰে যিকোনো এটা ছুৰা ৰচনা কৰি আনাচোন। আৰু ইয়াৰ বাবে তোমালোকে যাক ইচ্ছা তাকেই সহায়কাৰীৰূপে গ্ৰহণ কৰা, কোনো আপত্তি নাই, যদি তোমালোকে তোমালোকৰ কথাত সত্য তেন্তে আনা। (মুয়াছাৰ)

৩) এইটো কোৰআনৰ বিশেষ মুজিযা বা অলৌকিকতা। একমাত্ৰ কোৰআনেই নিসংকোচভাৱে সৰ্বকালৰ বাবে নিজ স্বীকৃত সত্তাৰ এনেকৈ ঘোষণা দিব পাৰে। যেনেকৈ ৰাছুলৰ যুগত কোনেও এই কোৰআনৰ চ্যলেঞ্জ গ্ৰহণ কৰিব পৰা নাই ঠিক তেনেকৈ কোৰআনে নিৰ্ভয়ে যুগ যুগ ধৰি এই চ্যলেঞ্জ দি আহিছে যে, কোৰআনৰ দৰে এনে কিতাব কোনেও ৰচনা কৰিব নোৱাৰিব। ৰাছুলৰ যুগৰ পৰা আজি লৈকে কোনেও এই দুঃসাহস কৰি দেখাব পৰা নাই।

বাচিবলৈ ব্যৱস্থা কৰা যাৰ ইন্ধন হ'ব মানুহ আৰু শিল, যিটো প্ৰস্তুত কৰা হৈছে কাফিৰসকলৰ বাবে।

২৫. আৰু যিসকলে ঈমান আনিছে আৰু সংকাম কৰিছে তেওঁলোকক সুসংবাদ দিয়া যে, তেওঁলোকৰ বাবে আছে জান্নাত, যাৰ তলেদি নদী প্ৰবাহিত হয়^(১), যেতিয়াই তেওঁলোকক তাৰ পৰা কোনো ফল খাবলৈ দিয়া হ'ব, তেতিয়াই তেওঁলোকে ক'ব, ইতিপূৰ্বে আমাক এই ধৰণৰ ফল খাবলৈ দিয়া হৈছিল, কাৰণ তেওঁলোকক ফলমূল সাদৃশ্যপূৰ্ণ^(২) কৰি দিয়া হ'ব আৰু তেওঁলোকৰ বাবে তাত থাকিব পৰিত্ৰা সঙ্গিনী^(৩), আৰু তাত তেওঁলোক চিৰকাল থাকিব।

لِّلْكَافِرِينَ

وَبَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رَزَقُوا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

আৰু কদাপিও নোৱাৰিব। গোটেই বিশ্বৰ যিজন সৃষ্টিকৰ্তা তেওঁৰ কথাৰ নিচিনা কোনো কথা লৈ অনা সৃষ্টিৰ পক্ষে সম্ভৱ হ'ব জানো?

গতিকে তোমালোকে এতিয়া অপাৰগ হৈছা। আৰু নিশ্চিতভাৱে ভৱিষ্যতেও এইটো কৰা অসম্ভৱ। এতেকে জাহান্নামৰ শাস্তিৰ পৰা নিজকে ৰক্ষা কৰা। ৰাছুলৰ প্ৰতি ঈমান আনা আৰু আল্লাহৰ আনুগত্য কৰা। জানি থোৱা! জাহান্নামৰ ইন্ধন কেৱল মানুহ আৰু শিল, এইটো তৈয়াৰ কৰা হৈছে সেইসকল লোকৰ বাবে যিসকলে আল্লাহ আৰু তেওঁৰ ৰাছুলক অবিশ্বাস কৰে। (মুয়াচ্ছাৰ)

১) জান্নাতৰ তলেদি নদী প্ৰবাহিত অৰ্থাৎ ইয়াৰ গছৰ তলেদি আৰু কোঠালীসমূহৰ তলেদি নিজৰাসমূহ প্ৰবাহিত। ইবনে মাছউদ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুৱে কৈছেঃ জান্নাতৰ নদী-নিজৰা সমূহ মিশুক (সুগন্ধি)ৰ পৰ্বতৰ পৰা নামি আহিছে। (ছহীহ ইবনে হিব্বান ৭৪০৮)

২) যেতিয়াই সিহঁতক কোনো ফলমূল খাবলৈ দিয়া হ'ব, সিহঁতে ক'ব, ইয়াৰ আগতেও আমাক এই ধৰণৰ ফলেই খাবলৈ দিয়া হৈছিল, কিন্তু যেতিয়া মুখত দিব, দেখিব যে এইটো একেবাৰে ভিন্ন। যদিও দেখিবলৈ ৰং আৰু নাম একেই। (মুয়াচ্ছাৰ)

জান্নাতসকলক একেই আকৃতি বিশিষ্ট ফলমূল পৰিবেশনৰ উদ্দেশ্য হ'ব পৰিতৃপ্তি আৰু আনন্দ সপ্ৰণ। কোনো কোনো তাফছীৰবিদসকলৰ মতে, ফলমূল পৰম্পৰ সাদৃশ্যপূৰ্ণ হোৱাৰ অৰ্থ, জান্নাতত পৰিবেশিত ফল-মূল আদি দেখি জান্নাতসকলে ক'ব, এইটো আমাক যোৱা কালিও দিয়া হৈছিল, জান্নাতৰ খাদিমসকলে ক'ব, 'দেখোঁতে যদিও একেই কিন্তু ইয়াৰ সোৱাদ বেলেগ'। ইবনে আব্বাছে কৈছেঃ 'পৃথিৱীৰ ফলমূলৰ লগত জান্নাতৰ ফলমূলৰ কোনো তুলনাই নাখাটে, কেৱল নামৰহে মিল থাকিব'। (ইবনে কাছীৰ)

৩) মূল আৰবী বাক্য "আযৰাজ" ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। ই "যওজ" শব্দৰ বহু বচন। "যওজ" শব্দৰ অৰ্থ হৈছে, এযোৰ। এইটো স্বামী স্ত্ৰীৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। স্বামীৰ বাবে স্ত্ৰী হৈছে যওজ আৰু স্ত্ৰীৰ বাবে স্বামী হৈছে যওজ। কিন্তু পৰকালত আযৰাজ অৰ্থাৎ যোৰা পৰিত্ৰতাৰ গুণাৱলী সহকাৰে। জান্নাতত পৰিত্ৰ আৰু পৰিচ্ছন্ন স্ত্ৰী লাভৰ অৰ্থ, তেওঁলোক হ'ব পাৰ্থিৱ যাৱতীয় বাহ্যিক আৰু গঠনগত ত্ৰুটি-বিচ্যুতি আৰু চৰিত্ৰগত কলুষতাৰ পৰা সম্পূৰ্ণ মুক্ত লগতে প্ৰস্ৰাব-শৌচ, তেজস্ৰাব, প্ৰসবোত্তৰ স্ৰাব আদি যাৱতীয় ঘৃণনীয় বিষয়ৰ

২৬. নিশ্চয় আল্লাহে মহ অথবা তাতোকৈ ক্ষুদ্ৰ কোনো বস্তুৰ উপমা দিওঁতে সংকোচ বোধ নকৰে^(১)। এতেকে যিসকলে ঈমান আনিছে তেওঁলোকে জানে যে, নিশ্চয় এইটো তেওঁলোকৰ প্ৰতিপালকৰ পৰা সত্য। আৰু যিসকলে কুফৰী কৰিছে সিহঁতে কয় যে, আল্লাহে এই উপমাৰ দ্বাৰা কি বুজাব বিছাৰিছে? তেওঁ ইয়াৰ দ্বাৰা বহুতকে বিভ্ৰান্ত কৰে আৰু বহুতকে হিদায়ত দিয়ে। আৰু তেওঁ ফাছিকসকলৰ বাহিৰে আন কাকো ইয়াৰ দ্বাৰা বিভ্ৰান্ত নকৰে।

২৭. যিসকলে আল্লাহৰ লগত দৃঢ় অঙ্গীকাৰত আৱদ্ধ হোৱাৰ পিছত সেইটো ভঙ্গ কৰে, আল্লাহে যি সম্পৰ্ক অটুট ৰাখিবলৈ নিৰ্দেশ দিছে সেইটো বিচ্ছিন্ন কৰে আৰু পৃথিৱীত

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا
بِعُوضَةٍ فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا
فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ
كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا
يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا
يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٣١﴾

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ
مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ
يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ هُمُ

পৰা পৱিত্ৰ হ'ব। এইদৰে নীতিভ্ৰষ্টতা, চৰিত্ৰহীনতা, অবাধ্যতা আদি আভ্যন্তৰীণ ত্ৰুটিৰ শূং মাত্ৰও সিহঁতৰ মাজত পোৱা নাযাব। সিহঁতৰ গুণাৱলী বিভিন্ন আয়াতত বৰ্ণনা হৈছে যেনে, ছুৰা আচ-ছাফফাত ৪৮, ছুৰা বহমান ৫৮, ছুৰা ৰাক্বিয়া ২২-২৩, ছুৰা নাবা ৩৩ ইত্যাদি। যদি পৃথিৱীৰ কোনো সংকৰ্মশীল পুৰুষৰ স্ত্ৰী সংকৰ্মশীলা নহয় তেনেহ'লে পৰকালত সিহঁতৰ সম্পৰ্ক বিচ্ছিন্ন হৈ যাব। এই ক্ষেত্ৰত সেই সংকৰ্মশীল পুৰুষক আন কোনো সংকৰ্মশীলা স্ত্ৰী দান কৰা হ'ব। আনহাতে যদি কোনো স্ত্ৰী সংকৰ্মশীলা হয় আৰু তাইৰ স্বামী হয় অসৎ, তেনেহ'লে পৰকালত তাইক সেই অসৎ স্বামীৰ পৰা বিচ্ছিন্ন কৰি আন কোনো সৎ পুৰুষক তাইৰ স্বামী হিচাপে দিয়া হ'ব। আৰু যদি পৃথিৱীত স্বামী স্ত্ৰী উভয়ে সংকৰ্মশীল হয় তেন্তে পৰকালত তেওঁলোকৰ এই সম্পৰ্ক চিৰস্থায়ী সম্পৰ্কত পৰিণত কৰা হ'ব।

^{১)} কাতাদাই কৈছেঃ 'আল্লাহ তাআলাই তেওঁৰ কিতাবত মকৰা আৰু মাখিৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰাৰ পিছত মুশ্বৰিকসকলে আপত্তি কৰিলে যে, মকৰা আৰু মাখিৰ উদাহৰণ দি কি বুজাব খোজে? তেতিয়া আল্লাহ তাআলাই উক্ত আয়াত অৱতীৰ্ণ কৰে'। (আত-তাফছীৰুচ ছহীহ)

আবুল আলিয়াই কৈছেঃ 'মহৰ উদাহৰণ দিয়াৰ মাজত যৌক্তিকতা হৈছে, এইসকল কাফিৰ, মুশ্বৰিক আৰু মুনাফিকসকলৰ যেতিয়া আয়ু শেষ হৈ যায় তেতিয়া সিহঁত মহৰ দৰে প্ৰাণীত পৰিণত হয়। কাৰণ, মহৰ পেট ভৰিলে সি মৰি যায়। সেইদৰে এইসকল কাফিৰ, মুশ্বৰিক আৰু মুনাফিক, যিসকলৰ বাবে উদাহৰণ দাঙি ধৰা হৈছে, সিহঁতেও পৃথিৱীৰ জীৱিকা শেষ কৰি আল্লাহৰ শাস্তিৰ সন্মুখীন হ'ব। (আত-তাফছীৰুচ ছহীহ)

বিপৰ্যয় সৃষ্টি কৰি ফুৰে^(১), সিহঁতেই ক্ষতিগ্ৰস্থ।

২৮. তোমালোকে কেনেকৈ আল্লাহৰ লগত কুফৰী কৰা? অথচ তোমালোকে প্ৰাণহীন আছিল। তাৰ পিছত তেওঁ তোমালোকক জীৱিত কৰিছে আকৌ তোমালোকৰ মৃত্যু ঘটাব তাৰ পিছত পুনৰ জীৱিত কৰিব আৰু তাৰপিছত তোমালোকক তেওঁৰ ওচৰলৈ উভতাই নিয়া হ'ব^(২)।

২৯. তেৱেঁই পৃথিৱীৰ সকলো বস্তু তোমালোকৰ বাবেই সৃষ্টি কৰিছে^(৩)। তাৰ পিছত তেওঁ আকাশৰ পিনে মনোনিবেশ কৰি সেইটোক সাতখন আকাশত বিন্যস্ত কৰিছে^(৪) আৰু তেওঁ সকলো বস্তু সম্পৰ্কে সবিশেষ অৱগত।

الْخٰسِرُونَ ﴿٢٧﴾

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا
فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ
اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا
ثُمَّ اُسْتَوَىٰ اِلَى السَّمٰوٰتِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ
سَمٰوٰتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٢٩﴾

১) আবুল আলিয়াই কৈছে: 'এইটো মুনাফিকসকলৰ ছয়টা স্বভাৱৰ অন্তৰ্গত। সিহঁতে কথা ক'লে, মিছা কয়, প্ৰতিশ্ৰুতি কৰিলে ভঙ্গ কৰে, আমানত ৰাখিলে খিয়ানত কৰে লগতে উক্ত আয়াতত বৰ্ণিত তিনিটা কাম অৰ্থাৎ আল্লাহৰ লগত দৃঢ় অঙ্গীকাৰত আৱদ্ধ হোৱাৰ পিছত সেইটো ভঙ্গ কৰে, আত্মীয়তাৰ সম্পৰ্ক বিচ্ছিন্ন কৰে আৰু পৃথিৱীত ফাছাদ সৃষ্টি কৰি ফুৰে। (আত-তফছীৰুচ ছহীহ)

২) হে মুশ্বৰিকসকল তোমালোকে কেনেকৈ আল্লাহৰ একত্ববাদক অস্বীকাৰ কৰা, আৰু কেনেকৈ তেওঁৰ ইবাদতত আনক অংশীদাৰ কৰা? অথচ অকাট্য প্ৰমাণ তোমালোকৰ মাজতেই আছে। নিশ্চয় তোমালোকে নিষ্পাণ আছিল। তেৱেঁই তোমালোকক জীৱন দান দিছে। তোমালোকৰ নিৰ্দিষ্ট সময় পাৰ হোৱাৰ পিছত আকৌ তোমালোকক মৃত্যু প্ৰদান কৰিব। তাৰ পিছত আকৌ কিয়ামতৰ দিনা তোমালোকক পুনৰজীৱিত কৰিব। এতেকে তোমালোকক হিচাপ নিকাচৰ বাবে তেওঁৰ ওচৰলৈকেহে উভতাই নিয়া হ'ব। (মুয়াচ্ছাৰ)

৩) আল্লাহেই তোমালোকৰ বাবে পৃথিৱীৰ সকলো বস্তু সৃষ্টি কৰিছে। এইবোৰ কেৱল তেওঁৰ অনুগ্ৰহ যিবোৰ পৰা তোমালোকে উপকৃত হৈ আছে। (মুয়াচ্ছাৰ)

৪) কোৰআনৰ বিভিন্ন ঠাইত استوى শব্দটো ব্যৱহাৰ হৈছে। ঠাই বিশেষে অৰ্থ ভিন ভিন। সংক্ষিপ্তভাৱে ক'ব পাৰি যে, ই তিনি ধৰণে ব্যৱহৃত হৈছে:

ক) استوى শব্দটো য'ত পূৰ্ণ ক্ৰিয়া হিচাপে ব্যৱহৃত হৈছে অৰ্থাৎ তাৰ পিছত على বা الى একোৱে ব্যৱহাৰ হোৱা নাই তেতিয়া তাৰ অৰ্থ হ'ব, 'সম্পূৰ্ণ হোৱা বা পূৰ্ণতা লাভ কৰা'। যেনে, আল্লাহ তাআলাই মুছা আলাইহিচ ছালাম সম্পৰ্কে কৈছে: وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاَسْتَوٰى اৰ্থাৎ 'মুছাই যেতিয়া যৌৱনত পদাৰ্পন কৰিলে আৰু পূৰ্ণতা লাভ কৰিলে'। (ছূৰা কাচাচ ১৪)

৩০. আৰু স্মৰণ কৰা, যেতিয়া তোমাৰ
প্রতিপালকে ফিৰিস্তাসকলক ক'লে, নিশ্চয় মই
পৃথিৱীত খলিফা(১) সৃষ্টি কৰিবলৈ থিৰ
কৰিছো। সিহঁতে ক'লে, তুমি পৃথিৱীত এনে
এটা জীৱ সৃষ্টি কৰিব বিচৰা নেকি, যিয়ে
পৃথিৱীত বিপৰ্যয় সৃষ্টি কৰিব আৰু তেজ
প্রবাহিত কৰিব?(২) আৰু আমিতো তোমাৰ

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّىْ جَاعِلٌ فِى
الْاَرْضِ خَلِيْفَةًۭ قَالُوْۤا اَتَجْعَلُ فِیْهَا مَنْ یُّفْسِدُ
فِیْهَا وَیَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ
وَنُقَدِّسُ لَكَۭ قَالَ اِنِّىْۤ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۳۰﴾

খ) استوى শব্দটোৰ লগত যদি على ব্যৱহাৰ হয়, তেতিয়া তাৰ অৰ্থ হ'ব, ওপৰলৈ উঠা বা আৰোহণ
কৰা। যেনে আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ “তাৰ পিছত তেওঁ আৰশ্বৰ ওপৰত উঠিলে”। (ছুৰা
আৰাফ ৫৪, ছুৰা ইউনুছ ৩, ছুৰা ফুৰকান ৫৯, ছুৰা ছাজদাহ ৪, ছুৰা হাদীদ ৪, আৰু চাওঁক ছুৰা ত্বাহা ৫)

গ) استوى শব্দটোৰ লগত যদি الى ব্যৱহাৰ হয়, তেতিয়া তাৰ অৰ্থ হ'ব, ইচ্ছা কৰা, সংকল্প কৰা,
মনোনিবেশ কৰা। এই অৰ্থটোৱে এই আয়াতত ব্যৱহাৰ হৈছে। কিন্তু মুজাহিদ ৰাহিমাছল্লাহে কৈছেঃ
'ইয়াতো ওপৰলৈ উঠাৰ অৰ্থ হ'ব'।

استوى শব্দটো যেতিয়া আল্লাহ তাআলাৰ লগত সম্পৃক্ত হ'ব, তেতিয়া এইটো তেওঁৰ ছিফাত বা গুণাৱলী
হিচাপে গণ্য হ'ব। আৰু আল্লাহৰ ছিফাত বা গুণ কোনো ধৰণৰ অপব্যাখ্যা, পৰিবৰ্তণ, সদৃশ নিৰ্ধাৰণ
নকৰাকৈ সাব্যস্ত কৰা ওৱাজিব।

১) খলিফা শব্দৰ অৰ্থ নিৰ্ণয়ত বিভিন্ন ধৰণৰ মত পোৱা যায়। মুহাম্মাদ ইবনে ইছহাকে কৈছেঃ ইয়াৰ অৰ্থ,
স্থলাভিষিক্ত হোৱা। অৰ্থাৎ আল্লাহ তাআলাই ফিৰিস্তাসকলক সন্মোদন কৰি কৈছে যে, মই তোমালোকৰ
বাহিৰে এনে এক জীৱ সৃষ্টি কৰিব বিচাৰো যিয়ে যুগ যুগ ধৰি ইজনে সিজনৰ পিছত বংশানুক্ৰমে
স্থলাভিষিক্ত হ'ব পাৰিব। ইবনে জাৰীৰে কৈছেঃ আয়াতৰ ব্যাখ্যা হৈছে, মই পৃথিৱীত মোৰ ফালৰ পৰা
প্রতিনিধি নিয়োগ কৰিব বিচাৰো, যিয়ে মোৰ সৃষ্টিৰ মাজত ইনচাফৰ সৈতে মোৰ নিৰ্দেশ বাস্তবায়ন
কৰিব।

২) ইয়াত প্রশ্ন হয় যে, ফিৰিস্তাসকলে কেনেকৈ জানিলে যে, পৃথিৱীত বিপৰ্যয় ঘটিব? ইয়াৰ উত্তৰ বিভিন্নভাৱে বৰ্ণিত
হৈছে, কোনো কোনো তফছীৰবিদৰ মতে, এই পৃথিৱীত আগতে জীৱসকলে বাস কৰিছিল। সিহঁতে পৃথিৱীত
বিপৰ্যয় সৃষ্টি কৰিছিল। ফলত আল্লাহে সিহঁতক ধ্বংস কৰিছে। (চাওঁক এনেকুৱা এক বৰ্ণনা, মুছতাদৰাক হাকিম
২/২৮৭) ফিৰিস্তাসকলে সিহঁতৰ ওপৰত কিয়াছ কৰি কৈছিল। কাতাদাই কৈছেঃ 'আল্লাহ তাআলাই ফিৰিস্তাসকলক
আগতেই জনাই দিছিল যে, পৃথিৱীৰ বৈশিষ্ট এই যে, ইয়াত যদি কোনো সৃষ্টি ৰখা হয় তেন্তে সিহঁতে তাত বিপৰ্যয়
সৃষ্টি কৰিব আৰু তেজ প্রবাহিত কৰিব। সেয়ে তেওঁলোকে কৈছিল, তুমি পৃথিৱীত এনে এটা জীৱ সৃষ্টি কৰিব
বিচৰা নেকি, যিয়ে পৃথিৱীত বিপৰ্যয় সৃষ্টি কৰিব আৰু তেজ প্রবাহিত কৰিব'?(তাবাৰী) ইয়াৰ বাহিৰেও বিভিন্ন
ছাহাবাৰ পৰা বিশুদ্ধ সূত্ৰত বৰ্ণিত আছে যে, ইয়াত কিছুমান কথা উহা আছে। অৰ্থাৎ আল্লাহে যেতিয়া ক'লে যে,
মই পৃথিৱীত খলিফা সৃষ্টি কৰিব বিচাৰো। ফিৰিস্তাসকলে ক'লে, হে আমাৰ প্রতিপালক! তেওঁ কেনেকুৱা
খলিফা? আল্লাহ তাআলাই ক'লে, সিহঁতৰ বংশবৃদ্ধি হ'ব, আৰু সিহঁতে কাজিয়া ফাছাদ আৰু হিংসা
বিভেদত লিপ্ত হৈ এজনে আনজনক হত্যা কৰিব। তেতিয়া তেওঁলোকে ক'লে, তুমি পৃথিৱীত এনে এটা
জীৱ সৃষ্টি কৰিব বিচৰা নেকি, যিয়ে পৃথিৱীত বিপৰ্যয় সৃষ্টি কৰিব আৰু তেজ প্রবাহিত কৰিব? আল্লাহ
তাআলাই ক'লে, 'নিশ্চয় মই যিটো জানো তোমালোকে সেইটো নাজানা'। (ইবনে কাছীৰ)

হামদসহ তছবীহ পাঠ কৰোৱেই লগতে তোমাৰ পৰিত্ৰতা ঘোষণা কৰো। তেওঁ ক'লে, নিশ্চয় মই যিটো জানো তোমালোকে সেইটো নাজানা^(১)।

৩১. আৰু তেওঁ আদমক^(২) যাৰতীয় নামৰ শিক্ষা দিলে, তাৰ পিছত সেইবোৰ ফিৰিস্তাসকলৰ আগত উপস্থাপন কৰি ক'লে, যদি তোমালোকে সত্যবাদী তেন্তে মোক এইবোৰৰ নাম কোৱা^(৩)।

৩২. সিহঁতে ক'লে, তুমি পৰিত্ৰ। তুমি আমাক যি শিক্ষা দিছা তাৰ বাহিৰে আমাৰ আন কোনো জ্ঞান নাই। নিশ্চয় তুমি সৰ্বজ্ঞ প্ৰজ্ঞাময়।

৩৩. তেওঁ ক'লে, 'হে আদম, এইবোৰৰ নাম তুমি সিহঁতক জনাই দিয়া'। তাৰ পিছত যেতিয়া তেওঁ (আদম) এইবোৰৰ নাম জনাই দিলে তেতিয়া তেওঁ ক'লে, 'মই তোমালোকক কোৱা নাছিলো নে?, যে নিশ্চয় মই আকাশমণ্ডল আৰু পৃথিৱীৰ গায়েব (অদৃশ্য) সম্পৰ্কে জানো, মই আৰু জানো যি তোমালোকে প্ৰকাশ কৰা আৰু যি গোপন

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْثِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾

قَالَ يٰٓآدَمُ أَنْثِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْثَبَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾

^{১)} কাতাদাই কৈছেঃ ইয়াৰ অৰ্থ, আল্লাহে জানে যে, 'এই খলিফাৰ মাজৰ পৰাই নবী-ৰাছুল, সংকৰ্মশীল বান্দাহ আৰু জান্নাতী ব্যক্তি সৃষ্টি হ'ব'। (ইবনে কাছীৰ) মুজাহিদে কৈছেঃ 'আল্লাহে জানিছিল যে, ইবলীছ অবাধ্য হ'ব আৰু তাক অবাধ্যতাৰ বাবেই সৃষ্টি কৰা হৈছে'। (তাবাৰী)

^{২)} অৰ্থাৎ ইয়াৰ আগৰ আয়াতত যি খলিফা সৃষ্টি কৰাৰ কথা কোৱা হৈছে, তেওঁ আন কোনো নহয় স্বয়ং আদম। ছাঈদ ইবনে জুবাইৰে কৈছেঃ 'আদমক আদম বুলি এই বাবেই কোৱা হয়, 'কাৰণ তেওঁক পৃথিৱীৰ "আদীম" বা ছাল অৰ্থাৎ উপৰিভাগৰ পৰা সৃষ্টি কৰা হৈছে'। (তাবাৰীতু ইবনে ছা'দ, তাবাৰী)

^{৩)} ইবনে আব্বাছ, কাতাদাহ আৰু মুজাহিদে কৈছেঃ 'যিবোৰ বস্ত্ৰৰ নাম আদমক শিকাই দিছিল, সেই বস্ত্ৰবোৰ ফিৰিস্তাসকলৰ সন্মুখত উপস্থাপন কৰি ক'লে, এইবোৰৰ নাম তোমালোকে কোৱা'। (ইবনে কাছীৰ)

প্ৰশ্ন হ'ব পাৰে যে, আদম আলাইহিচ ছালামক কি কি নাম শিকোৱা হৈছিল? কাতাদাই কৈছেঃ 'সকলো বস্ত্ৰৰ নাম শিকাই দিয়া হৈছিল। যেনে, এইটো পাহাৰ, এইটো সাগৰ, এইটো আৰু এইটো অৰ্থাৎ প্ৰত্যেকটো বস্ত্ৰৰ নাম ইত্যাদি। তাৰ পিছত ফিৰিস্তাসকলক সেই বস্ত্ৰবোৰৰ নাম সোধা হৈছিল'। (তাবাৰী ইবনে কাছীৰ)

কৰা'(১)।

৩৪. আৰু স্মৰণ কৰা, যেতিয়া আমি ফিৰিস্তাসকলক ক'লো, তোমালোকে আদমক ছাজদা কৰা(২)। তেতিয়া ইবলিছৰ বাহিৰে সকলোৱে ছাজদা কৰিলে। সি অস্বীকাৰ কৰিলে আৰু অহংকাৰ কৰিলে(৩)। আৰু সি কাফিৰসকলৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ'ল।

৩৫. আৰু আমি ক'লো, হে আদম, তুমি আৰু তোমাৰ স্ত্ৰী জান্নতত বসবাস কৰা আৰু য'ৰ পৰা ইচ্ছা স্বাচ্ছন্দে আহাৰ গ্ৰহণ কৰা, কিন্তু

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا
إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ
الْكَافِرِينَ ﴿٣٥﴾

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ
وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا

১) কাতাদাই আৰু আবুল আলিয়াই কৈছেঃ সিহঁতে যি গোপন কৰিছিল সেয়া হৈছে, আমাৰ প্ৰতিপালকে যিটোৱে সৃষ্টি নকৰক কিয় আমি়ে সিহঁততকৈ বেছি জ্ঞানী আৰু সন্মানিত থাকিম। (তাবাৰী, আত-তাফছীৰুচ ছহীহ) ইয়াৰ বাহিৰেও বিভিন্ন ছাহাবাৰ পৰা বৰ্ণিত আছে যে, সিহঁতে যি গোপন ৰাখিছিল সেয়া হৈছে ইবলিছে গোপন কৰা গৌৰৱ আৰু অহংকাৰ। (ইবনে কাছীৰ)

২) এই আয়াতত আদম আলাইহিচ ছালামক ছাজদাহ কৰিবলৈ ফিৰিস্তাসকলক নিৰ্দেশ দিয়া হৈছে। ছুৰা ইউছুফত ইউছুফ আলাইহিচ ছালামৰ পিতৃ-মাতৃ আৰু ভাই-ককাইসকল মিছৰত উপস্থিত হোৱাৰ পিছত তেওঁক ছাজদাহ কৰিছিল বুলি উল্লেখ আছে। এইটো স্পষ্ট যে, এই ছাজদাহ ইবাদৰ বাবে হ'ব নোৱাৰে। কিয়নো আল্লাহৰ বাহিৰে আনক ছাজদাহ কৰা শ্বিৰ্ক আৰু কুফুৰী।

ইমাম জাছাছ আহকামুল কোৰআন গ্ৰন্থত বৰ্ণনা কৰিছে যে, পূৰ্বৱৰ্তী নবীসকলৰ চৰিয়তত ডাঙৰৰ প্ৰতি সন্মানসূচক ছাজদাহ কৰা বৈধ আছিল। চৰিয়তে মুহাম্মদীত সেইটো ৰহিত হৈছে। ডাঙৰৰ প্ৰতি সন্মান প্ৰদৰ্শনৰ পদ্ধতি হিচাপে এতিয়া কেৱল ছালাম আৰু মুছাফাহা কৰাৰ অনুমতি আছে। ৰুকু, ছাজদা আৰু ছালাতৰ দৰে হাত বান্ধি সন্মানসহকাৰে সন্মুখত থিয় দিয়া অবৈধ বুলি ঘোষণা কৰা হৈছে। (আহকামুল কোৰআন লিজ জাছাছ)

ইয়াত প্ৰশ্ন হ'ব পাৰে, ছাজদায়ে তাজীমি বা সন্মানসূচক ছাজদাৰ বৈধতাৰ প্ৰমাণ কোৰআনে কাৰীমৰ উল্লেখিত আয়াতসমূহত পোৱা যায়, কিন্তু এইটো ৰহিত হোৱাৰ প্ৰমাণ কি? উত্তৰ হৈছে, ৰাছুলুল্লাহ চালাল্লাহু আলাইহি অছালামৰ বহু হাদীছৰ দ্বাৰা ছাজদায়ে তাজীমি হাৰাম বুলি প্ৰমাণিত হৈছে। ৰাছুলুল্লাহ চালাল্লাহু আলাইহি অছালামে কৈছেঃ “যদি মই আল্লাহৰ বাহিৰে আনক ছাজদা কৰা বৈধ ভাবিলোহেঁতেন, তেন্তে স্বামীৰ বৃহৎ অধিকাৰৰ বাবে তেওঁক ছাজদা কৰিবলৈ স্ত্ৰীক নিৰ্দেশ দিলোহেঁতেন। কিন্তু এই চৰিয়তত ছাজদায়ে তাজীমি সম্পূৰ্ণ হাৰাম, সেয়ে কাৰোবাক ছাজদা কৰা কাৰো পক্ষে বৈধ নহয়”। (মুছনাদে আহমদ ৩/১৫৮)

৩) হাদীছত আছে, ৰাছুলুল্লাহ চালাল্লাহু আলাইহি অছালামে কৈছেঃ ‘যাৰ অন্তৰত সৰিয়হৰ দানা পৰিমাণ অহংকাৰ অৱশিষ্ট থাকিব সি জান্নাতত প্ৰৱেশ নকৰিব’। (আবু দাউদ ৪০৯১) আৰু ইবলিছৰ অন্তৰ আছিল গৌৰৱ আৰু অহংকাৰেৰে পৰিপূৰ্ণ। এতেকে আল্লাহৰ সমীপৰ পৰা দূৰীভূত হোৱাটোৱে তেওঁৰ বাবে যজ্জিয়ুক্ত শাস্তি।

এই গছ জোপাৰ ওচৰত নাজাবা^(১),
তেনেহ'লে তোমালোক যালিম সকলৰ
অন্তৰ্ভুক্ত হৈ যাবা।

৩৬. অৱশেষত চয়তানে তাৰ পৰা
তেওঁলোকৰ পদস্থলন ঘটালে আৰু তেওঁলোক
য'ত আছিল তাৰ পৰা তেওঁলোকক বহিস্কৃত
কৰালে^(২), আৰু আমি ক'লো, 'তোমালোকে
নামি যোৱা; তোমালোকে ইজনে সিজনৰ
শত্ৰু। আৰু তোমালোকৰ বাবে পৃথিৱীত
আছে নিৰ্দিষ্ট সময় লৈকে আবাস আৰু ভোগ-
উপভোগৰ উপকৰণ'।

৩৭. তাৰ পিছত আদমে তেওঁৰ প্ৰতিপালকৰ
পৰা কিছুমান বাক্য শিকি ল'লে^(৩); আৰু

هَذِهِ الشَّجَرَةُ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾

فَأَرْزَلْنَاهَا الشَّيْطَانَ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا
كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتْنَعٌ إِلَى
حِينٍ ﴿٣٦﴾

فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ﴿٣٧﴾

১) কোনো বিশেষ গছৰ প্ৰতি ইংগিত কৰি কোৱা হৈছিল যে, এই গছৰ ওচৰলৈকে নাযাবা। প্ৰকৃত উদ্দেশ্য আছিল
সেই গছৰ ফল নোখোৱা। বেছি গুৰুত্ব বুজাবলৈ কোৱা হৈছে গছৰ ওচৰলৈকে নাযাবা। সেই জোপা কি গছ আছিল,
কোৰআনত তাৰ উল্লেখ নাই। কোনো নিৰ্ভৰযোগ্য বিশ্বদ্ধ হাদীছৰ দ্বাৰাও সেইটো নিৰ্দিষ্ট কৰা হোৱা নাই। এই
নিষেধাজ্ঞাৰ ফলত এই সুস্পষ্টভাৱে বুজা যায় যে, সেই গছৰ ফল নোখোৱাটোৱে আছিল সেই নিষেধাজ্ঞাৰ আচল
উদ্দেশ্য। কিন্তু সাৱধানতা-সূচক নিৰ্দেশ আছিল যে, সেই গছৰ ওচৰলৈকে নাযাবা।

২) হাদীছত আহিছে, ৰাছুলুল্লাহ চাৰুল্লাহ আলাইহি অছাল্লামে কৈছে: 'সূৰ্য উদয় হোৱা দিনসমূহৰ মাজত আটাইতকৈ
উত্তম দিন হৈছে জুমআৰ দিন। এই দিনাই আদমক সৃষ্টি কৰা হৈছে, আৰু এই দিনাই তেওঁক জান্নাতত প্ৰৱেশ
কৰোৱা হৈছে, আৰু এই দিনাই তেওঁক জান্নাতৰ পৰা উলিয়াই দিয়া হৈছে। (মুছলিম ২০১৩) ইয়াত এই বিতৰ্ক
কৰাটো অনাৱশ্যক যে, চয়তান জান্নাতৰ পৰা ওলাই যোৱাৰ পিছত আদম আলাইহিচ ছালামক প্ৰতাৰিত কৰাৰ বাবে
আকৌ কেনেকৈ জান্নাতত প্ৰৱেশ কৰিলে? কাৰণ চয়তানৰ প্ৰবঞ্চনাৰ বাবে জান্নাতত প্ৰৱেশৰ কোনো প্ৰয়োজন
নাই। কিয়নো আলাহ তাআলাই চয়তান আৰু জ্বিন জাতিক দূৰৰ পৰাও প্ৰবঞ্চনা আৰু প্ৰতাৰণা কৰাৰ ক্ষমতা
দিছে।

৩) আদম আলাইহিচ ছালামে কি বাক্য শিকিছিল, কিহৰ জৰিয়তে তেওঁ প্ৰাৰ্থনা কৰিছিল? এই সম্পৰ্কে ইবনে
আব্বাছ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুমাৰ কথা সৰ্বাধিক প্ৰসিদ্ধ, যিটো কোৰআনৰ আন এঠাইত বৰ্ণনা হৈছে। আলাহ তাআলাই
কৈছে: ﴿فَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٥﴾ অৰ্থাৎ "সিহঁত দুজনে ক'লে, হে
আমাৰ প্ৰতিপালক! আমি আমাৰ নিজৰ ওপৰতেই অন্যায় কৰিছো, যদি তুমি আমাক ক্ষমা নকৰা আৰু
আমাৰ প্ৰতি দয়া নকৰা তেনেহ'লে আমি নিশ্চয় ক্ষতিগ্ৰস্তসকলৰ অন্তৰ্ভুক্ত হৈ যাম"। (ছুৰা আৰাফ: ২৩)
আলাহ তাআলাৰ তৰফৰ পৰা তেওঁলোকক যেতিয়া এই বাক্যসমূহ শিকাই দিয়া হ'ল, তেতিয়া আদম
আলাইহিচ ছালাম যথোচিত মৰ্যাদা আৰু গুৰুত্বৰ সৈতে সেইটো গ্ৰহণ কৰিলে।

আল্লাহে তেওঁৰ তাওবা কবুল কৰিলে। নিশ্চয় তেওঁ তাওবা কবুলকাৰী অতি দয়ালু।

৩৮. আমি ক'লো, 'তোমালোক আটায়ে ইয়াৰ পৰা নামি যোৱা। যেতিয়া মোৰ ফালৰ পৰা তোমালোকৰ ওচৰত কোনো হিদায়ত আহিব, তেতিয়া যিসকলে আমাৰ হিদায়তৰ অনুসৰণ কৰিব, তেওঁলোকৰ কোনো ভয় নাই আৰু চিন্তাৰো কোনো কাৰণ নাই(১)।

৩৯. আৰু যিসকলে কুফৰী কৰিছে আৰু আমাৰ আয়াতসমূহক অস্বীকাৰ কৰিছে, সিহঁতেই জুইৰ অধিবাসী। তাত সিহঁতে চিৰকাল থাকিব(২)।

৪০. হে ঈছৰাঈল(৩) বংশধৰসকল!(৪) তোমালোকে মোৰ সেই অনুগ্রহসমূহৰ কথা স্মৰণ কৰা, যি অনুগ্রহ মই তোমালোকক প্ৰদান কৰিছিলো আৰু তোমালোকে মোৰ অস্বীকাৰ পূৰণ কৰা তেনেহ'লে ময়ো

إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

قُلْنَا أَهْبَطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَمَا يَا تَيْتَنَّاكُمْ
مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ
عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ
وَإِنِّي فَارُهَبُونَ ﴿٤٠﴾

১) خوف শব্দৰ অৰ্থ হৈছে, দুখ-কষ্টৰ বাবে হোৱা আশংকাৰ নাম। আৰু حزن কোৱা হয়, কোনো উদ্দেশ্য সফল নোহোৱাৰ কাৰণে সৃষ্টি হোৱা দুশ্চিন্তাক। এই আয়াতত আল্লাহৰ হিদায়তৰ অনুসাৰীসকলৰ বাবে দুই ধৰণৰ পুৰস্কাৰ ঘোষণা কৰা হৈছে। (ক) সিহঁতৰ কোনো ভয় নাথাকিব আৰু (খ) সিহঁত চিন্তাগ্ৰস্থ নহ'ব।

২) যিসকলে মোৰ আয়াতসমূহক অস্বীকাৰ কৰে, মোৰ একত্ববাদৰ দলীল-প্ৰমাণসমূহক অগ্রাহ্য কৰে, সেইসকল লোকেই জাহান্নামত চিৰকাল থাকিব। তাৰ পৰা সিহঁতক কেতিয়াও উলিওৱা নহ'ব। (মুয়াছাৰ)

ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ “যিসকলে জাহান্নামবাসী হিচাপে সেই ঠাইৰ অধিবাসী হ'ব, সিহঁত তাত মৃত্যুবৰণো নকৰে আৰু মুক্তি নাপায়”। (মুছলিম ১৮৫) অৰ্থাৎ কাফিৰ, মুশ্বৰিক আৰু মুনাফিকসকলে তাত চিৰস্থায়ী হ'ব।

৩) ইয়াকুব আলাইহিচ ছালামৰ আন এটা নাম হৈছে, ঈছৰাঈল।

৪) এই ছুৰাৰ ৪০ নং আয়াতৰ পৰা ১২৩ নং আয়াত পৰ্যন্ত কেৱল আহলে কিতাব (ঈশী পুথি প্ৰাপ্তসকল)ক বিশেষকৈ সন্মোদন কৰা হৈছে। ইয়াত সিহঁতক আকৃষ্ট কৰাৰ বাবে প্ৰথমে সিহঁতৰ বংশগত কৌলিগ্য, বিশ্বৰ বুকুত সিহঁতৰ যশ-খ্যাতি, মান মৰ্যাদা আৰু সিহঁতৰ প্ৰতি আল্লাহ তাআলাৰ অগণিত অনুগ্রহৰ বৰ্ণনা দিয়া হৈছে। তাৰ পিছত সিহঁতৰ পদচ্যুতি আৰু দুষ্কৃতিৰ বাবে সাৱধান কৰি দিয়া হৈছে আৰু সঠিক পথৰ ফালে আহ্বান কৰা হৈছে। প্ৰথম তিনি আয়াতত সংক্ষিপ্তভাৱে ঈমানৰ দাৱাত আৰু চাৰি আয়াতত সংকামৰ শিক্ষা আৰু প্ৰেৰণা আছে। তাৰ পিছত বিস্তাৰিতভাৱে সিহঁতক সন্মোদন কৰা হৈছে।

তোমালোকৰ অঙ্গীকাৰ পূৰণ কৰিম^(১)। আৰু তোমালোকে কেৱল মোকেই ভয় কৰা।

৪১. আৰু মই যি অৱতীৰ্ণ কৰিছো তোমালোকে তাৰ প্ৰতি ঈমান আনা। এইটো তোমালোকৰ ওচৰত যি আছে তাৰ সত্যতা প্ৰমানকাৰী। আৰু তোমালোকেই ইয়াৰ প্ৰথম অঙ্গীকাৰকাৰী নহ'বা আৰু তোমালোকে মোৰ আয়াতসমূহ সামান্য মূল্যত বিক্ৰী নকৰিবা^(২)। আৰু তোমালোকে কেৱল মোকেই ভয় কৰা।

৪২. আৰু তোমালোকে সত্যক মিছাৰ লগত মিশ্ৰিত নকৰিবা^(৩) আৰু জানিশুনি সত্য গোপন নকৰিবা^(৪)।

وَأَمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ ۗ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا ۗ وَإِنِّي فَاتَّقُونَ ﴿٤١﴾

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ ۖ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ

^{১)} ইবনে আব্বাছ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুমাই কৈছে যে, 'এই অংগীকাৰৰ মূল অৰ্থ মুহাম্মদ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ পূৰ্ণ অনুসৰণ কৰা।

এই আয়াতৰ দ্বাৰা বুজা যায় যে, অংগীকাৰ আৰু চুক্তিৰ চৰ্তাৱলী পালন কৰা অৱশ্য কৰ্তব্য আৰু ইয়াক লংঘন কৰা হাৰাম। ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছে: "অংগীকাৰ ভংগকাৰীসকলক নিৰ্ধাৰিত শাস্তি পোৱাৰ পূৰ্বে এই শাস্তি দিয়া হ'ব যে, হাছৰৰ ময়দানত যেতিয়া পূৰ্বৱৰ্তী আৰু পৰৱৰ্তী সকলো মানৱ জাতি সমবেত হ'ব, তেতিয়া অংগীকাৰ ভংগকাৰীসকলৰ পিছফালে নিদৰ্শন স্বৰূপ এটা পতাকা উত্তোলন কৰি দিয়া হ'ব, আৰু যিমান ডাঙৰ অংগীকাৰ ভংগ কৰিব, পতাকাও সিমানে ওখ আৰু ডাঙৰ হ'ব। (মুছলিম ১৭৩৮) এইদৰে সিহঁতক হাছৰৰ ময়দানত অপমানিত কৰা হ'ব।

^{২)} এই আয়াতত আল্লাহ তাআলাৰ আয়াতসমূহৰ বিনিময়ত মূল্য গ্ৰহণ কৰাৰ অৰ্থ হৈছে, মানুহৰ স্বাৰ্থৰ বিনিময়ত আয়াতসমূহৰ তাৎপৰ্য বিকৃত বা ভুলভাৱে প্ৰকাশ কৰি টকা-পয়চা, অৰ্থ সম্পদ গ্ৰহণ কৰা। এনেকুৱা কাম সৰ্বসন্মতিক্ৰমে হাৰাম।

^{৩)} কাতাদাহ আৰু হাছান ৰাহিমাহুল্লাহে কৈছে: 'সত্যক মিছাৰ লগত মিশ্ৰিত নকৰিবা, অৰ্থাৎ ইয়াছদীবাদ আৰু নাছাৰাবাদ (খ্ৰীষ্টান ধৰ্ম)ক ইছলামৰ লগত মিশ্ৰিত নকৰিবা। কাৰণ আল্লাহৰ ওচৰত একমাত্ৰ মনোনীত দ্বীন হৈছে ইছলাম'। এতেকে এই আয়াতৰ দ্বাৰা প্ৰমাণিত হয় যে, বিভিন্ন ধৰ্মক মিশ্ৰিত কৰি এক ধৰ্ম কৰাৰ সিদ্ধান্ত সম্পূৰ্ণভাৱে অবৈধ। (আত-তাফছীৰুচ ছহীহ) আবুল আলীয়াই কৈছে: ইয়াৰ অৰ্থ তোমালোকে সত্যক বাতিলৰ লগত মিশ্ৰিত নকৰিবা। মুহাম্মদ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ বিষয়ে আল্লাহৰ বান্দাহ সকলৰ ওচৰত নছীহত পূৰ্ণ কৰা। অৰ্থাৎ তোমালোকৰ পুথিত মুহাম্মদ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ বিষয়ে যি আছে আল্লাহৰ বান্দাহসকলৰ ওচৰত সেয়া বৰ্ণনা কৰা। (আত-তাফছীৰুচ ছহীহ)

^{৪)} ইবনে আব্বাছ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুমাই কৈছে: ইয়াৰ অৰ্থ হৈছে, তোমালোকে মোৰ প্ৰেৰিত ৰাছুল মুহাম্মদ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লাম আৰু তেওঁ যি লৈ আহিছে সেই সম্পৰ্কে তোমালোকৰ ওচৰত যি জ্ঞান আছে

৪৩. আৰু তোমালোকে ছালাত প্রতিষ্ঠা কৰা আৰু যাকাত প্ৰদান কৰা লগতে ৰুকুকাৰী সকলৰ লগত ৰুকু কৰা(°)।

৪৪. তোমালোকে মানুহক সৎকামৰ আদেশ দিয়া আৰু নিজকে পাহৰি যোৱা?(২) অথচ তোমালোকে কিতাব অধ্যয়ন কৰা। তোমালোকে নুবুজা নেকি?

৪৫. আৰু তোমালোকে ধৈৰ্য আৰু ছালাতৰ দ্বাৰা সহায় প্ৰাৰ্থনা কৰা(°)। নিশ্চয়

وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿١٢﴾

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣﴾

وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ

সেয়া গোপন নকৰিবা। অথচ তোমালোকে নিজ পুথিত তেওঁৰ বিষয়ে বহুত কথাই পাইছা। (আত-তাফছীৰুচ ছহীহ) মুজাহিদে কৈছেঃ ‘আহলে কিতাবসকলে মুহাম্মদ চান্নাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামক গোপন কৰে। অথচ সিহঁতে তেওঁৰ বিষয়ে তৌৰাত আৰু ইঞ্জিলত সুস্পষ্ট দিশ-নিৰ্দেশনা পায় থাকে’। (তাৰাবী)

১) ‘ৰুকু’ শব্দৰ শাব্দিক অৰ্থ হৈছেঃ হালি যোৱা, নত হোৱা। চৰিয়তি পৰিভাষাত সেই বিশেষ নত হোৱাক ‘ৰুকু’ বোলা হয়, যিটো ছালাতৰ মাজত প্ৰচলিত আৰু পৰিচিত। ইয়াত প্ৰশ্ন হ’ব পাৰে যে, ছালাতৰ গোটেই অংগ-প্ৰতংগৰ মাজত বিশেষভাৱে ৰুকুৰ কথা কিয় উল্লেখ কৰা হৈছে? উত্তৰ হ’ব, ইয়াত ছালাতৰ এটা অংশ উল্লেখ কৰি গোটেই ছালাতকে বুজোৱা হৈছে। যেনেঃ ছুৰা বাণী ঈছৰাঈলত وَفُرْءَانَ الْفَجْرِ অৰ্থাৎ ‘ফজৰ ছালাতৰ কোৰআন পাঠ’ বুলি কৈ সম্পূৰ্ণ ফজৰ ছালাতকে বুজোৱা হৈছে। ইয়াৰ বাহিৰেও হাদীছৰ কোনো কোনো বৰ্ণনাত ‘ছাজদা’ শব্দ ব্যৱহাৰ কৰি সম্পূৰ্ণ এক ৰাকাতাত বা গোটেই ছালাতক বুজোৱা হৈছে। গতিকে ইয়াৰ তাৎপৰ্য হ’ল যে, ছালাত আদায়কাৰীসকলৰ লগত ছালাত আদায় কৰা। অৰ্থাৎ জামাতৰ সৈতে ছালাত আদায় কৰাৰ নিৰ্দেশ দিয়া হৈছে।

২) এই আয়াতত ইয়াছদী আলিমসকলক সন্মোদন কৰা হৈছে। ইয়াত সিহঁতক গৰিহনা দি কোৱা হৈছে যে, সিহঁতে নিজ বন্ধু-বান্ধৱক আৰু আত্মীয়-স্বজনক মুহাম্মদ চান্নাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ অনুসৰণ কৰিবলৈ আৰু ইছলামৰ ওপৰত স্থিৰ থাকিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। কিন্তু নিজেই প্ৰবৃত্তিৰ কামনাৰ দ্বাৰা এনেকৈ প্ৰভাৱিত আছিল যে, ইছলাম গ্ৰহণ কৰিবলৈ কেতিয়াও প্ৰস্তুত নাছিল। হাদীছত আহিছে, ৰাছুলুল্লাহ চান্নাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ “কিছুমান জান্নাতবাসীয়ে আন কিছুমান জাহান্নামবাসীক অগ্নিদগ্ধ অৱস্থাত দেখি প্ৰশ্ন কৰিব যে, তোমালোকে কেনেকৈ জাহান্নামত প্ৰৱেশ কৰিলা?, অথচ আল্লাহৰ শপত! আমিতো তোমালোকৰ সেইসমূহ সৎকামৰ বিনিময়তে জান্নাত লাভ কৰিছো, যিবোৰ আমি তোমালোকৰ পৰাই শিকিছিলো। জাহান্নামীসকলে ক’ব, আমি কেৱল কৈছিলো তাৰ প্ৰতি আমল কৰা নাছিলো”। (বুখাৰী ৩২৬৭ মুছলিম ২৯৮৯)

৩) মুজাহিদ ৰাহিমাহুল্লাহ “ছবৰ” ৰ তাফছীৰ কৰিছে “চওম”। (আত-তাফছীৰুচ ছহীহ) আল্লামা শ্বাংকিতী ৰাহিমাহুল্লাহে কৈছেঃ ‘ধৈৰ্যৰ দ্বাৰা সহায় প্ৰাৰ্থনা কৰা সুস্পষ্ট বিষয়। ধৈৰ্য ধৰি অপেক্ষা কৰিলে এসময়ত তাৰ প্ৰতি আল্লাহৰ ৰহমত নাযিল হ’ব আৰু সি সফল হ’ব। ছালাতৰ দ্বাৰা সহায় প্ৰাৰ্থনা কৰাৰ অৰ্থ হৈছে, ছালাতৰ দ্বাৰা অন্যান্য অশ্লীল কামৰ পৰা মুক্তি লাভ কৰা। আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ “নিশ্চয় ছালাত অন্যান্য অশ্লীল কামৰ পৰা দূৰৈত ৰাখে”। (ছুৰা আনকাবূত ৪৫) এইটো নিশ্চয় এটা ডাঙৰ সহায়। এই বাবেই ৰাছুলুল্লাহ চান্নাল্লাহু আলাইহি

বিনয়ীসকলৰ বাহিৰে আনৰ বাবে ই বৰ কঠিন কাম।

৪৬. (আৰু এই কাম সেইসকল লোকৰ বাবে সহজ) যিসকলে বিশ্বাস কৰে যে, নিশ্চয় সিহঁতে সিহঁতৰ প্ৰতিপালকৰ লগত সাক্ষাৎ কৰিব আৰু নিশ্চয় সিহঁত তেওঁৰ ফালেই উভতি যাব^(১)।

৪৭. হে ঈছৰাঈলৰ বংশধৰসকল! মোৰ সেই অনুগ্রহৰ কথা মনত পেলোৱা যি মই তোমালোকক প্ৰদান কৰিছিলো, আৰু নিশ্চয় মই তোমালোকক সমগ্ৰ জাতি ওপৰত শ্ৰেষ্ঠত্ব প্ৰদান কৰিছিলো^(২)।

৪৮. আৰু তোমালোকে সেইদিনটোক ভয় কৰা যিদিনা কোনোৱেই কাৰো কামত

إِلَّا عَلَى الْخَشِيِّينَ ﴿٤٦﴾

الَّذِينَ يُظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلْقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٧﴾

يَبْنِي إِسْرَائِيلَ أَذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٤٨﴾

وَأَتَقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ

অছাল্লাম যেতিয়া কোনো বিষয়ত সমস্যাৰ সন্মুখীন হৈছিল তেতিয়া তেওঁ ছালাতৰ বাবে থিয় হৈছিল”। (মুছনাদে আহমদ ৫/৩৮৮) এতেকে যিকোনো বিপদ-আপদ বা সমস্যাৰ সন্মুখীন হ’লে ছালাত আদায় কৰি আল্লাহৰ লগত সম্পর্ক সতেজ কৰাৰ দ্বাৰা সহায় লাভ কৰা যায়। ছালাফে ছলেহীন বা ছাহাবা, তাবেঈন আৰু সত্যনিষ্ঠ ইমামসকলৰ পৰা এই বিষয়ে বহু ঘটনা বৰ্ণিত আছে। ইবনে আব্বাছ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুমাৰ ওচৰত তেওঁৰ ভাতৃ ‘কুছাম’ৰ মৃত্যুৰ খবৰ আহিল। তেখেত তেতিয়া ভ্ৰমনত আছিল। তেখেত তৎক্ষণাত পৰিবহনৰ পৰা নামি দুই ৰাকাআত ছালাত আদায় কৰিলে আৰু এই আয়াত তিলাৱাত কৰিলে। (তাবাৰী)

১) ظن শব্দৰ অৰ্থ হৈছে, ভবা বা ধাৰণা কৰা। মুজাহিদ ৰাহিমাহুল্লাহে কৈছে, ‘কোৰআনত য’তেই ظن শব্দটো ব্যৱহাৰ হৈছে সেই ঠাইতে নিশ্চিত জ্ঞানৰ অৰ্থত ব্যৱহাৰ হৈছে’। (তাবাৰী ইবনে কাছীৰ) কিন্তু অধিকাংশ ঠাইত ظن শব্দটো ইয়াক্বীন অৰ্থত ব্যৱহৃত হলেও সকলো ঠাইতে একেই অৰ্থত ব্যৱহাৰ হোৱা নাই। যেনে ছুৰা জাছিয়াঃ ২৪, ছুৰা আল ৰাক্বাৰাহঃ ৭৮, ছুৰা আন-নিছাঃ ১৫৭, ছুৰা আল-আনআমঃ ১১৬ (আত-তাফছীৰুচ ছহীহ) কিন্তু ইয়াত সকলো তাফছীৰবিদসকলৰ মতে ظن শব্দটো ইয়াক্বীন বা নিশ্চিত বিশ্বাসৰ অৰ্থত ব্যৱহৃত হৈছে। (আজওৱাউল বায়ান)

২) কাতাদাহ আৰু মুজাহিদে কৈছেঃ ‘সিহঁতক সেই সময়ৰ সকলো সৃষ্টিৰ ওপৰত শ্ৰেষ্ঠত্ব প্ৰদান কৰিছিল। বৰ্তমানৰ লগত সম্পৃক্ত নহয়’। (তাফছীৰ আব্দুৰ ৰাজ্জাক, তাবাৰী) আবুল আলিয়াই কৈছেঃ ‘সিহঁতক ৰাজত্ব, ৰাছুল, কিতাব ইত্যাদি প্ৰদান কৰি সেই সময়ৰ সকলো সৃষ্টিজগতৰ পৰা পৃথক মৰ্যাদা প্ৰদান কৰা হৈছিল’। (আত-তাফছীৰুচ ছহীহ) ইবনে কাছীৰ ৰাহিমাহুল্লাহে কৈছেঃ ‘নিশ্চয় এই শ্ৰেষ্ঠত্ব সেই সময়ৰ লগত সম্পৃক্ত। কাৰণ মুহাম্মদ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামৰ উম্মত সিহঁততকৈয়ো উত্তম’। কাৰণ, আল্লাহ তাআলাই কৈছেঃ “তোমালোকেই শ্ৰেষ্ঠ উম্মত, মানৱ জাতিৰ বাবে তোমালোকৰ আবিৰ্ভাৱ হৈছে। তোমালোকে সংকামৰ আদেশ দিবা অসংকামৰ পৰা নিষেধ কৰিবা আৰু আল্লাহৰ ওপৰত ঈমান আনিবা”। (ছুৰা আলে ইমৰাণঃ ১১০)

নাহিব^(১)। আৰু কাৰো ছুপাৰিশ গ্ৰহন কৰা নহ'ব^(২) লগতে কাৰো পৰা কোনো বিনিময় লোৱা নহ'ব, আৰু সিহঁত সহায় প্ৰাপ্তও নহ'ব।

৪৯. আৰু স্মৰণ কৰা, যেতিয়া আমি তোমালোকক ফিৰআউনৰ বংশৰ পৰা ৰক্ষা কৰিছিলো। সিহঁতে তোমালোকক বৰ কঠিন শাস্তি দিছিল। তোমালোকৰ পুত্ৰ সন্তানক হত্যা কৰিছিল আৰু কন্যাসন্তানক জীয়াই ৰাখিছিল^(৩)। আৰু ইয়াত আছিল তোমালোকৰ বাবে তোমালোকৰ প্ৰতিপালকৰ

شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ
مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤٨﴾

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ
يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّجُونَ
أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي
ذَلِكَ بَلَاءٌ مِّنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾

^{১)} কোনোৱেই আন কাৰো বাবে একো আদায় নকৰিব। (তাবাৰী) যেনে, আল্লাহ তাআলাই কৈছে: “হে মানৱ জাতি! তোমালোকে নিজ প্ৰতিপালকৰ তৰুৱা অৱলম্বন কৰা। আৰু ভয় কৰা সেই দিনক, যিদিনা কোনো পিতৃয়ে নিজ সন্তানৰ বাবে একো আদায় নিদিব সেইদৰে কোনো পুতেকেও নিজ পিতৃৰ বাবে আদায়কাৰী নহ'ব”। (ছুৰা লুক্‌মানঃ৩৩)

^{২)} আয়াতৰ পৰা বাহ্যিকভাৱে বুজা যায় যে, আখিৰাতত শ্বাফাআত বা ছুপাৰিছ কোনো কামত নাহিব। প্ৰকৃততে বিষয়টো তেনে নহয়। এই আয়াতৰ উদ্দেশ্য কেৱল কাফিৰ, মুশ্বৰিক, আহলে কিতাব আৰু মুনাফিকসকলৰ বাবে কোনো ছুপাৰিছ কামত নাহিব। যেনে পৱিত্ৰ কোৰআনৰ ছুৰা আল-আন্বিয়াঃ ২৮, ছুৰা শুআৰাঃ ১০০, ছুৰা আল-মুদ্দাছিৰঃ ৪৮ ত কোৱা হৈছে। এতেকে যিসকলে কুফুৰী, শ্বিকী আৰু নিফাক অৱস্থাত মৃত্যুবৰণ কৰিব সিহঁতৰ বাবে কোনো শ্বাফাআত বা ছুপাৰিছ নাই।

আনহাতে মুমিনসকলৰ বাবে শ্বাফাআত বা ছুপাৰিছ নিশ্চিত। যিটো আল-কোৰআন, ছুন্নাহ আৰু উম্মতৰ ইজমাৰ দ্বাৰা প্ৰমাণিত।

^{৩)} ফিৰআউনে সপোন এটা দেখিছিল, কোনোৱে তাৰ ব্যাখ্যা কৰিছিল যে, ঈছৰাঈল বংশত এনে এক সন্তানৰ জন্ম হ'ব, যাৰ হাতত তোমাৰ ৰাজ্যৰ পতন ঘটিব। (ইবনে কাছীৰ) এই বাবেই ফিৰআউনে নৱজাত পুত্ৰসন্তানক হত্যা কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। ইয়াত উল্লেখিত হত্যাকাণ্ডৰ পৰা অব্যাহতি প্ৰদানৰ কথা বুজোৱা হৈছে, যিটো আছিল এটা অনুগ্ৰহ আৰু নিয়ামত। আৰু নিয়ামতৰ ক্ষেত্ৰতেই কৃতজ্ঞতাৰ পৰীক্ষা হয়। সেয়ে নবীসকলে এই কৃতজ্ঞতা কেনেকৈ পালন কৰিছে চাওঁক। হাদীছত আহিছে: “নবী চান্নাছ আল্লাইহি অছান্নাম যেতিয়া মদীনাত আগমন কৰিলে তেতিয়া দেখিলে যে, ইয়াহুদীসকলে মুহাৰ্ৰম মাহৰ দহ তাৰিখে চওম পালন কৰে। তেখেতে সিহঁতক সুধিলে, বিষয়টো কি? সিহঁতে ক'লে, এই এটা ভাল দিন। এই দিনাই আল্লাহ তাআলা বাণী ঈছৰাঈলক সিহঁতৰ শত্ৰুৰ পৰা মুক্তি দিছিল। ফলত মূছা আল্লাইহিছ ছালামে এই দিনা চওম পালন কৰিছিল। তেতিয়া নবী চান্নাছ আল্লাইহি অছান্নামে ক'লে, আমি তোমালোকতকৈ মূছাৰ বেছি হকদাৰ। তাৰ পিছত নবী চান্নাছ আল্লাইহি অছান্নামে সেইদিনা চওম পালন কৰিলে আৰু সকলোকে এইদিনা চওম পালন কৰাৰ নিৰ্দেশ দিলে”। (বুখাৰী ২০০৪ মুছলিম ১২৮)

পৰা এক মহাপৰীক্ষা।

৫০. আৰু স্মৰণ কৰা, যেতিয়া আমি তোমালোকৰ বাবে সাগৰক দুভাগ কৰিছিলো^(১) আৰু তোমালোকক উদ্ধাৰ কৰিছিলো আৰু তোমালোকৰ চকুৰ আগতে ফিৰআউনৰ বংশক ডুবাই দিছিলো।

وَإِذْ فَارَقْنَا بِكُمْ الْأَبْحَرَ فَأَنجَيْنَاكُمْ
وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾

৫১. আৰু স্মৰণ কৰা, যেতিয়া আমি মূছাৰ লগত চল্লিশ ৰাতিৰ বাবে প্ৰতিশ্ৰুতি কৰিছিলো^(২), তাৰ (গুটি যোৱাৰ) পিছত তোমালোকে দামুৰিটোক (উপাস্যৰূপে) গ্ৰহণ কৰিছিলো^(৩), আৰু যালিম হৈ গৈছিল।

وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ
الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾

১) কেনেকৈ আল্লাহ তাআলাই সিহঁতক ফিৰআউনৰ হাতৰ পৰা ৰক্ষা কৰিছিল ইয়াত তাৰেই বৰ্ণনা হৈ আছে। আন ঠাইত আছে, “নিশ্চয় আমি মূছাৰ প্ৰতি অহী পঠাই কৈছিলো যে, মোৰ বান্দাসকলক লৈ তুমি ৰাতিৰ ভিতৰতে ওলাই যোৱা”। (ছুৰা ত্বাহাঃ ৭৭, ছুৰা শুআৰাঃ ৫২) যোৱাৰ পথত তেওঁৰ সন্মুখত সাগৰ পৰিল। আল্লাহ তাআলাই মূছাক কলে, “তুমি লাঠিৰে সাগৰত আঘাত কৰা, ফলত ই ভাগ হৈ একো একোটা বিশাল পৰ্বত সদৃশ হ’ল”। (ছুৰা আশ-শুআৰাঃ ৬৩)

২) ইয়াত চল্লিশ ৰাতিৰ বিষয়ে এইটো কোৱা নাই যে, এই চল্লিশ ৰাতিৰ প্ৰতিশ্ৰুতি আগতেই লৈছিল নেকি? কিন্তু আন ঠাইত উল্লেখ কৰিছে যে, প্ৰথমে ত্ৰিশ ৰাতিৰ প্ৰতিশ্ৰুতি লৈছিল তাৰ পিছত আৰু দহ ৰাতি বঢ়াই দি চল্লিশ ৰাতি পূৰ্ণ কৰি দিলে। (ছুৰা আল-আৰাফঃ ১৪২)

৩) ইয়াত দামুৰিটোৰ উৎস আৰু কাৰিগৰ সম্পৰ্কে একো কোৱা নাই। আন ঠাইত এইটো বিস্তাৰিত আহিছে। আল্লাহ তাআলাই কৈছে: “মূছাৰ অনুপস্থিতিত তেওঁৰ সম্প্ৰদায়ৰ লোকে নিজ গহণা-পাতিৰে এটা দামুৰি সাজিলে। এটা শৰীৰ, যিটো গৰুৰ দৰে শব্দ কৰে। সিহঁতে দেখা নাছিল নে যে, ই সিহঁতৰ লগত কথা পাতিব নোৱাৰে আৰু সিহঁতক কোনো পথৰ সন্ধানো দিব নোৱাৰে। তথাপিও সিহঁতে তাক উপাস্য বুলি গ্ৰহণ কৰিলে আৰু সিহঁত আছিল যালিম। (ছুৰা আল-আৰাফঃ ১৪৮) আৰু কৈছে: “সিহঁতে ক’লে, আমি তোমাক দিয়া অঙ্গিকাৰ নিজ ইচ্ছাৰে ভঙ্গ কৰা নাই, আচলতে আমাৰ ওপৰত মানুহৰ অলংকাৰৰ বোজা চপাই দিয়া হৈছিল সেয়ে আমি সেইবোৰ জুইত নিষ্ক্ষেপ কৰিছো, এইদৰে ছামিৰীয়েও (তাত অলপ মাটি) নিষ্ক্ষেপ কৰিলে। তাৰ পিছত সি সিহঁতৰ বাবে এটা দামুৰি প্ৰস্তুত কৰিলে, এটা শৰীৰ যিটো গৰুৰ দৰে মাত মতে। সিহঁতে ক’লে, এইটোৱে তোমালোকৰ ইলাহ আৰু মূছাৰো ইলাহ, কিন্তু মূছাই পাহৰি গৈছে”। (ছুৰা ত্বাহাঃ ৮৭-৮৮)

৫২. ইয়াৰ পিছতো আমি তোমালোকক ক্ষমা কৰিছিলো যাতে তোমালোক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰা(১)।

৫৩. আৰু স্মৰণ কৰা, যেতিয়া আমি মূছাক কিতাব আৰু ফুৰকান(২) দান কৰিছিলো যাতে তোমালোকে হিদায়ত লাভ কৰিব পাৰা।

৫৪. আৰু স্মৰণ কৰা, যেতিয়া মূছাই নিজ সম্প্ৰদায়ক ক'লে, হে মোৰ জাতি! তোমালোকে দামুৰিটোক (উপাস্যৰূপে) গ্ৰহণ কৰি নিজৰ ওপৰত অন্যায় কৰিছা। এতেকে তোমালোকৰ সৃষ্টিকৰ্তাৰ ওচৰত তাওবা কৰা ফলত নিজেই নিজকে হত্যা কৰা। এইটোৱেই তোমালোকৰ সৃষ্টিকৰ্তাৰ ওচৰত তোমালোকৰ বাবে কল্যাণকৰ। তাৰ পিছত তেওঁ তোমালোকক ক্ষমা কৰিছিল। নিশ্চয় তেওঁ ক্ষমাশীল অতি দয়ালু।

৫৫. আৰু স্মৰণ কৰা, যেতিয়া তোমালোকে কৈছিলো, হে মুছা! আমি আল্লাহক প্ৰকাশ্যভাৱে নেদেখা লৈকে তোমাক বিশ্বাস নকৰো, ফলত তোমালোকে চাই থাকোঁতেই তোমালোকক বজ্ৰপাতে আক্ৰমণ কৰিলে।

৫৬. তাৰ পিছত আমি তোমালোকৰ মৃত্যুৰ পিছতো তোমালোকক পুনৰ জীৱন দান কৰিলো যাতে তোমালোকে কৃতজ্ঞ হোৱা।

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾

وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَفْقَهُمْ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَى بَارِيكُمْ فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِيكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾

ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِّنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾

১) তোমালোকৰ এই নিকৃষ্ট কামৰ পিছতো আমি তোমালোকক ক্ষমা কৰি দিলো, তোমালোকৰ তৌবা কবুল কৰিলো। যাতে তোমালোকে কৃতজ্ঞ হোৱা আৰু কুফৰ আৰু অবাধ্যতাৰ চিকাৰ নোহোৱা। (মুয়াছাৰ)

২) 'ফুৰকান'ৰ দ্বাৰা হ'ব পাৰে তৌৰাতৰ অন্তৰ্ভুক্ত চৰিয়তী বিধানসমূহক বুজোৱা হৈছে। কিয়নো চৰিয়তৰ দ্বাৰা যাৱতীয় বিশ্বাসগত আৰু কৰ্মগত মতবিৰোধৰ মীমাংসা কৰা হয়। অথবা মুজিয়া বা অলৌকিক ঘটনাক বুজোৱা হৈছে, যাৰ দ্বাৰা সত্য আৰু মিছা দাবীৰ ফয়চালা হয়। অথবা ফুৰকানৰ দ্বাৰা বুজোৱা হৈছে দীনৰ এনে জ্ঞান, বোধ আৰু উপলব্ধি, যাৰ মাধ্যমত মানুহে হক আৰু বাতিলৰ মাজত পাৰ্থক্য কৰিব পাৰে।

৫৭. আৰু আমি তোমালোকৰ ওপৰত মেঘৰ ছাঁ বিস্তাৰ কৰিছিলো আৰু তোমালোকৰ বাবে অৱতীৰ্ণ কৰিছিলো ‘মান্না’ আৰু ‘ছালৱা’(১)। (কৈছিলো) ‘পৱিত্ৰ (উত্তম) জীৱিকাৰ পৰা আহাৰ কৰা যি আমি তোমালোকক দান কৰিছো’। আৰু সিহঁতে আমাৰ একো অন্যায় কৰা নাই বৰং সিহঁতে নিজেই নিজৰ প্ৰতি অন্যায় কৰিছিল।

৫৮. আৰু স্মৰণ কৰা, যেতিয়া আমি কৈছিলো, ‘তোমালোকে এই গাওঁখনত(২) প্ৰৱেশ কৰি তাৰ পৰা যি ইচ্ছা আনন্দ-চিন্তে আহাৰ কৰা আৰু দুৱাৰত প্ৰৱেশ কৰোঁতে শিৰ নত কৰি প্ৰৱেশ কৰিবা। আৰু ক’বা ‘হিত্তাতুন’ (ক্ষমা বিচাৰো)। আমি তোমালোকৰ অপৰাধ ক্ষমা কৰিম আৰু সৎকৰ্মশীলসকলক আৰু অধিক (অনুগ্ৰহ) দান কৰিম’।

৫৯. কিন্তু যালিমসকলে সেই কথাক আন কথাৰ দ্বাৰা পৰিবৰ্তন কৰিলে যিটো সিহঁতক কোৱা হৈছিল, ফলত আমি যালিমসকলৰ প্ৰতি সিহঁতৰ অবাধ্যতাৰ কাৰণে আকাশৰ পৰা শান্তি অৱতীৰ্ণ কৰিলো(৩)।

৬০. আৰু স্মৰণ কৰা, যেতিয়া মূছাই তেওঁৰ

وَزَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ
الْمَنَّٰنَ وَالسَّلْوَىٰ كُلُّوْا مِّنْ طَيِّبَاتِ مَا
رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِن كَانُوْا
أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ﴿٥٧﴾

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا
حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَّادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا
وَقُولُوا حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتِكُمْ
وَسَزَيِّدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ
لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنْ
السَّمَآءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾

وَإِذْ أَسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ

১) বাণী ঈছৰাঈলৰ বাবে আল্লাহৰ তৰফৰ পৰা প্ৰেৰিত এক প্ৰকাৰ খাদ্যৰ নাম। যিটো গছ বা শিলৰ ওপৰত নিয়ঁৰৰ দৰে জমা হৈছিল। এই বিষয়ে ছাঈদ ইবনে যায়েদ ৰাদিয়াল্লাহু আনহুৰ পৰা বৰ্ণিত, ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ “আল-কামআ (এক প্ৰকাৰ উদ্ভিদ, যিটো প্ৰায় ভেকুলিৰ ছাতিৰ দৰে) মান্নাৰ অন্তৰ্ভুক্ত। আৰু ইয়াৰ পানী চকুৰ বেমাৰৰ প্ৰতিষেধক”। (বুখাৰীঃ ৪৪৭৮) আৰু ছালৱা হৈছে, এক প্ৰকাৰ চৰাই।

২) ইয়াত গাওঁখনৰ দ্বাৰা বাইতুল মাক্কাদছক বুজোৱা হৈছে। (তাবাৰী, ইবনে কাছীৰ)

৩) হাদীছত আহিছে, ৰাছুলুল্লাহ চাল্লাল্লাহু আলাইহি অছাল্লামে কৈছেঃ “মহামাৰী এনে এটা বেমাৰ যিটো বাণী ঈছৰাঈলৰ ওপৰত অথবা তোমালোকৰ পূৰ্বে অহা লোকসকলৰ ওপৰত আকাশৰ পৰা প্ৰেৰণ কৰা হৈছিল। এতেকে যেতিয়া তোমালোকে কৰবাত ইয়াৰ সংবাদ পোৱা তেতিয়া তোমালোকে তাত নাযাব। আৰু তোমালোকে থকা অৱস্থাত কৰবাত অৱতীৰ্ণ হ’লে তাৰ পৰা পলায়ন নকৰিবা। (বুখাৰীঃ ৩৪৭৩ মুছলিমঃ ২২১৮)

জাতিৰ বাবে পানী বিচাৰিলে, আমি ক'লো, 'তোমাৰ লাখুটিডালেৰে শিলত আঘাত কৰা', ফলত বাৰটা নিজৰা প্ৰবাহিত হ'ল। প্ৰত্যেক গোত্ৰই নিজৰ নিজৰ পানী খোৱা ঠাই জানি ল'লে^{১)}। (মই ক'লো) 'তোমালোকে আল্লাহে দিয়া জীৱিকাৰ পৰা খোৱা আৰু পান কৰা আৰু পৃথিৱীত বিপৰ্যয় সৃষ্টি কৰি নুফুৰিবা'।

بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَأَنْفَجَرْتَ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ
عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرِبَهُمْ كُؤًا
وَأَشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ
مُفْسِدِينَ ﴿٣٧﴾

^{১)} স্মৰণ কৰা তোমালোকৰ ওপৰত আমাৰ সেই অনুগ্রহসমূহ, যেতিয়া তোমালোকে 'তীহ' (নামৰ ঠাই)ত পিয়াহত কক-বকাই আছিল। মূছাই নিজ সম্প্ৰদায়ৰ বাবে দুআ কৰিলে, তেতিয়া আমি ক'লো, তোমাৰ লাখুটিডালেৰে শিল ছটাত আঘাত কৰা। তেওঁৰ আঘাতত তাৰ পৰা বাৰটা নিজৰা প্ৰবাহিত হ'ল। প্ৰত্যেক গোত্ৰই নিজ নিজ নিজৰাৰ পানী ব্যৱহাৰ কৰিলে আৰু আমি ক'লো, 'তোমালোকে আল্লাহে দিয়া জীৱিকাৰ পৰা খোৱা আৰু পান কৰা আৰু পৃথিৱীত বিপৰ্যয় সৃষ্টি কৰি নুফুৰিবা'। (মুয়াচ্ছাৰ)